

35709

*Удмуртский
базис*

7361P
III-78

Издание Литературно-Издательского под'отдела Зырянотдела
Наркомнапа.

Р 44

„Мувыв комерјас, ӧтутчӧј!“

ШОНЫ ЛУГӖР.

Сынтыв кар.

Комі ныга лезан ін.

1921 во.

Лыгтан мӧс.

Ӧтӱ мортлӧн вӧлӱ мӧс. Сӱжӧ вӧлӱ ӧтӱ луннас вайӧ крӱнча жӧв. Отчӱд морт кӧсӱс чукӧртны гӧзгӱясӧс: Сесза, мед жӧлыд унжык чукӧрмас, мӧссӧ ез лыгтыв дас лун. Сӱжӧ вӧлӱ думажтӧ, дыр лыгтытӧгыд-пӧ дасӧд лунас ваяс ӧтпыржӧн дас крӱнча жӧв. Квайтӱчӱс-кӧ мӧскыд сылӧн ӱкӧз сувтӱс. Сесза ӧтӱк крӱнча жӧв ез вай.

Гӧржӧн гӧрӧны, пӱнаӧн пӱновтӧны, чарлаӧн вундӧны, косаӧн ыщкӧны, куранӧн куртӧны, пуртӧн вӧласӧны, жемӧн вургӧны, черӧн керасӧны.

Вескыда вӱгталӧм.

Ичӧт Ҷетӱналы сетӱсны чер. Зев нӱмкод лоӱ сылы. Быдтор кералӧ, мыӱ кӱ улас сурӧ. БаҶыслӧн вӧлӱ пуктӧма пу. Сӱжӧс кералас щӧщ. Адзас баҶыс кералӧм пусӧ даӱ жуалӧ: „кодӱ-нӧ меным пусӧ кералис? Јона ме сӱжӧс ӱ vida.“ Пӱыс шуӧ: „баҶӧ, менӧ вӱд, ме керали путӧ.“—БаҶыс сесза ӱ шуӧ: „вескыда вӱгталӧмыд понда ог вӱд, зев ескӧ дона пусыс-да.“

Пагкӧм:

Кышӧд: дӧрӧм, гач, шабур, лаз, шушун, воӱ дӧра (нагрунӱк), шаль, чышжан, малыча, парка. Кӧмкот: кӧтӱ, нӱнкӧм, гынкӧм, тунӱ, тобокӱ, пӱмӱ, тупель, кыс, бакӱлӧ, сапӧг.

Сурук.

Важӧн олис-вылис Сурук. Сылӧн вӧлӱ вӱт чельаҶ. Сурук мунӱс ӱрсыны воӱ вылӧ. Јома локтӱс чельаҶ дӱнас, да шуӧ: „чельаҶ пӱжан востӧ, востӧ! черӱнаӱ гӧснеч да пож тыр аӱкыщ ваӱ!“—„Огӧ, огӧ, мамӧ ез щӧкты некодлы востыны“—„Мамыд-нӧ кытчӧ мунӱс?“—„Рытыв вылӧ ӱрсыны.“ Јома мунӱс рытыв вылӧ Сурукӧс корзны. Корзӱс, корзӱс быдлаыс, быд пу улыс, быд мыр сажыс, некыӱ ез вермы Сурукӧс адзны. Јома бара локтӱс Сурук чельаҶ дӱнӧ:—„ЧельаҶ пӱжан востӧ, востӧ! Черӱнаӱ гӧснеч да пож тыр аӱкыщ ваӱ.“—„Огӧ, огӧ, мамӧ ез щӧкты лезны.“—„Мамтӧ вӧд ме гоӱ нӱн!“Отӱ ӧзӧс зырк, мӧд ӧзӧс зырк. Кожмӧд ӧзӧс вогзӱс. Јома пырӱс чельаҶ дӱнӧ, корзӱс да тавнысӧ гоӱс. Сурук локтӱс, бӧрдӱс, бӧрдӱс, да мунӱс мужӱк ордӧ. Ӧнӱ олӧ-вылӧ сенӱ мужӱк-лыс чельаҶсӧ вӱжӧ.

Кык мөгө.

Кык асныра меж паныдагисны шор вомөн вужигөн вөснөдик кер
 былө. Кежны некытчө, кержыс вөлі векнөд. Колө ескө вөлі, өтыслы
 бөрінтчывны да відчызыштны, сетны мөдыслы туйсө. Өтө межыс шуб:
 „сет меным туйсө!“ — „Со јешщө кущом ыжыд кылан! Ачыд бергөдчы,
 ме вөд воҗжык те дорыс кервылас кајі.“ —

— „Ме теыз пөрызжык, теныд, зырым беҗлы, ог кут туй сетны!
 Нинөм былө ог бөрінтчы!“ Некодныс мөда мөдныслы туй ез сетны.
 Пондисны луказны, мөда мөдсө зырны. Кыкнанныс лукагиганыс вил-
 скөбтисны да бизгыгисны ваө.

Руж.

- Руж, руж! кытчө ветлін?
- Мөскөс коргны.
- Кущом-нө тенад мөскыд?
- Мылкја кымөса.
- Руж, руж! кытчө ветлін?
- Вөлөс коргны.
- Кущом-нө тенад вөлыд?
- Щаја кока.
- Руж, руж! кытчө ветлін?
- Межөс коргны.
- Кущом-нө тенад межыд?

- Зарнө гура.
- Руж, руж! кытчө ветлін?
- Чіпанөс коргны.
- Кущом-нө тенад чіпаныд.?
- Көнтус сера.
- Руж, руж! кытчө ветлін?
- Петукөс коргны.
- Кущом-нө тенад петукид?
- Зарнө сорса.
- Руж, руж! кытчө ветлін?
- Канөс коргны.
- Кущом-нө тенад каңыд?
- Віза орда сера.

Нөд кывјас: 1) Быд заловкаын јежыд чіпан. 2) Чукла пу јылын
 тар куштөны.“ 3) Гез јылын өшкөс щөгөдөны. 4) Өтө шапка улын нөл
 вок. 5) Кык чој шердјыгасны — шердјыгасны да шердын уланыс пыр-
 асны. 6) Гөбөч пос улын ош лапа.

II. Школаын.

Шондө југөр.

Мытчыгис асыв вылын шондө, кутис савкјыны асыс зарнө југөрсө,
 савмөдны мусө. Өтөк југөр угө пөтка былө. Пөтка чепөсјис, жбырөбтис
 былө, кутис сывны: „төв, төв-вөт, төв-вөт.“

Мөд југөр угө чіпан позјө. Петук шеныштис бөрдјаснас да горөд-

ис: „кiкiрyльyу!“ Чiпанјас шығисны, нyтисны котсыны: „кyдa—кoт, кoт-кoт, кyдa-кoт, кoт-кoт.“ Кojмoд югoр yсi мaлaзи пoзjо. Мaлaзи сaд-мис, пeтис пoзjыс, шeныштiс бopдјаснaс: „зiз-зiззa,” лeбчiс чoскыд мa oктыны мiчa зepнјас выгыс. Нeлoд югoр пырiс мepт кepкaд. Мopт сaдмис, вoстiс eнcо, чeтчiс, кoмaсiс, пaстaсiс, бceтiс чep, дa мyнiс гaжa вoрo кepaсны. Вiтoд югoр yсi Вaсyк јyрлoс вылo. Вaсyк вoстiс eнјас-сo, чeтчiс дa кoтoртiс шкoлaд.

Шкoльнiк, вeлoдчынy мyн.

Шoндi кaјoмa нiн вылo,
Лoј мiчa гaжa лyн.
Сылыс кaјгeн гoлoс кылo.
Шкoльнiк, вeлoдчынy мyн!
Тырмaс yғны, зiлa чeтчy,
Oз кoв кыпoдчынy дыр.
Oдјo пiлaт вьвeсyд лeтчy.
Пaстaс, кoмaс пырeс пыр.
Гoжјыс oшiнјасoд пьрo,
Шoндi лoмaдo, кызi бi.
Лысвa тyрyн вьлыс бьрo.
Кoтoрт шкoлaд, бyр пi.

Вiдoд: јoзыс гoгoр гьo.
Бaтыд кepaлo нiн пeс.
Мaмыд вaжoн дoрa кьo.
Кapтa сaјын јiрoд мoс.
Moдлa пoлын зoзoг гopзo.
Ызгo, лeбчo мaлaмyш.
Јyн iчoт чepi вopсo.
Шкoльнiк, вeлoдчынy мyн!
Пyксы зiлa пьзaн сaјo,
Кьвзы лoгыдa, eн дyр.
Тeныд вeлoдчoмыд вaјaс
Ыжыд мьвкьд, ьжыд бyр.

Нoд кьв: Ылын, ылын кepaсoны,
дa чaгјыс тaтчoз лoктo.

Idoртoм.

Тiмa бьд aсывoз јyр кyшмытoзыс кopьcо. Oтi нaмoдыс cылoн yлoс вьлын, мoдыс—пьзaн yлын. Oтi тyныс кoщaс пeлoсын, мoдыс пopoг дopын. Бьд лyн Тiмa кopьcoмлa шкoлaд вopмo.

Быдcоn yж вьлыног.

Пeдoр oтi aсывoзo шкoлaс eз мyн. Гaжтoм-пo ceнi-дa. Пeтис ьвлaд. Мyнiс, мyнiс—пaныд лoј вoв.—„Bолo, вoлo, вopсышт мeкoд!“ Boв шyд: „мe oг eшты, гoрны—кoзны кoлo.“ Пeдoр вoзo мoдiс. Вiдo-докo—мaлaзи ызгo.—„Мaлaзиc, мaлaзиo, вopсышт-жo мeкoд!“—„Oг бapa eшты, кoлo тyрyн пьын лeбaвны дa мa чyкoртны.“ Пeдoр бapa вoзo мo-

ödcis. Vižödökö-кај сыліг тырји лебалө: „ тив-тив, тив-тив.“ — „Кајө, кајө, ворсышт-тө мекөд!“ — „Ок, ог бара ешты, колө гутјас-гагјас кутавны, піјанөс вердны.“ — „Аттө, быдсөн-тај вөлөмкө уж вылынөг!“ думыштіс Педөр, да өдјөжыка котөртіс школаас.

Леэ велөдчыны.

От-кө ме лөгыда вөвјастө додфав,
 Ог-кө ме лөгыда ужјастө вөч,
 Теныд-кө дөзмөдча керкаын, батө,—
 Школаө өдјөнжык леэ!

Грамотнөј лөа ме. Гинјасөј вөсгас.
 Нигаыс лыдфа ме быдсама тор:
 Важөн мыј вөвлөма, воэө мыј лоас,
 Муыс і, шондіыс лөма кор.

Төдны ме понда быд турунлыс нөмсө;
 Төдны ме понда, мыј омөль, мыј бур;
 Рытјасын тіјанлы нигајас лыдфа;
 Лөк ногөн чөлафкөд некор ог дур!

Онмовгытөз, војдөр.

Төвса рыт. Öнуклөн оз уэсы. Төлыс југөрыс вылас уөө. „Кушөм төлыгыс кельд!“ думыштіс Öнук: „шондіыс-нө мыј понда сөщөма лом-эө? Мыјла југјалөны коэувјасыс?... Ручыд-тај зөв најан. Кушөм бара војнас вөрыс-а? Көнкө сөмын эверјас ветлөны. Кыэ бара гуас ошјасыс олөны? Јомаыд-кө-нө сені паныдагас? Сіјө ескө мојд кывјын-жө сөмын да. Лун вылад-пө тај зөв шоныд інјас емөс. Вот ескө сені олыштныд. Во гөгөр-пө гөжөм, кајјас сылөны. Пуыд-пө во гөгөр корја. А татөн швачкакылан көзыд. Мыј вөсна бара сіјө-а?“

Школаын.

Школа дінті муна. Уна чөлаф адзі. Öшін улас сувті. дыр ме сені кывзі. Велөдысыс шуэ: „саріэ сајын емөс гажа мујас уна. Карјасыс сен гырыс. Вөрјасас лөк эверјас кушөмөг сен емөс.“ Рісујтчісны чөлаф. Көді мыј кужө, сіјө і рісујтө. Кор велөдөм ештіс, горөдісны сывны. Öшінөдыс менө велөдысыс лептіс. Меліа зөв шуіс: „сыв шөщ зарні піјөј“.

III. Горт гөгөрын.

Каң.

Өшін вылын, шонди возын,
Шөвк тупыл коф шаң,
Jeжыд уска, куңса гинма,
Куткырвиžo каң.

Суркһалөма улас бөжсө,
Копыртөма жур,
Зумыштчөма, вомгор улас
Мыжкө мойдө: „курррр.“

Шыр пі.

Өтчид ичөтик шыр пі петис ывла вылө, палөдчыны. Ветлөдліс өшін увжасті, jөржасті, локтіс бөр мамыс дінө да і шуө: „мамө, ме адзылі кык эверөс. Өткыс, тыдалө, зев лок, а мөдыс бур.“ Мамыс жуалис: „кущөм —сещөм эверјасөс-нө те адзылін?“ Пыс шуө: „лок эверыс ветлөдлө өшін увті зев шапа, кокјасыс гөдөз, жур вылас гөрд сорс, нырыс крукыла. Зік сожыс коф. Кор ме сы дінті котөрті, сижө коксө лептіс, вомсө паскөдіс да јона гөрөдіс. Менам повэомөјла сөлөмөј тајкө оз пот!“ Мамыс шпыңмуніс да шуіс: „сижө вөд петук, некодлы омөльсө оз вөч, повны сыыс немтор. Мөд эверыс-нө кущөм вөлі?“ — „Мөдыс бур. Кујлө гож возын, нулө ассыс морөссө. Гольаыс јежыд, кокјасыс рудөг, ачыс зев шылыд. Бөжсө назөнікөн нуклөдлө. Ме вылө зев меліа виžөдліс“ — „Ок, те, јөјукөј, јөјукөј! Сижө вөд і ем мјанөс сожысыд, каңыд.“

Мыјөн Көста ворсө.

Көсталөн ем уна пөлөс чача: мач, дур поп, пу вөв, шегјас, лөкјас, ичөтик плет дај пөлан. Мачөн Көста мачасө, дур попөс жожын бергөдлө, вөв вылын верчөмөн ветлөдлө, плетөн вөвсө вөтлө, пөланөн чіпсагө, шегјасөн чојыскөд шегјасө.

Мыјөн Анна ворсө.

Анналөн ем ноль акаң. Сижө зев јона најөс дөзөритө: вердө-јукталө, пастөдө да вөчөдө, водтөдө да өвјөдлө: „өв-вө,* өв-вө, өв-вө.“ Со кызі Анна ворсө акаңјаснас.

Idöpaжык ов.

Гемө гижан көлујјас колас лабичас, ачыс мунас ворсны. Ічөт вокыс быдсөн кабалајассө кусһавлас да когавлас. Гемө гортас локтас. Кутас бөрдиг тырји норагны вокыс вылө.— „Код-нө мыжа?“ шуіс мамыс: „мөд-ыс кежө сы кі под улө ен көл дај!“

Малаһ пөч.

Ічөтік важ керка
Сулалө сик помын,
Копыртчөма баф пу
Сетөн өшін улын.
Щөкыд корнас сижө
Сажөдөма керка,
Гожөмын мед пөчлы
Овны вөлі ыркыд.
Важысан пөч сени
Олө сера каңкөд.

Зормөма нин јона...
Коді сижөс оз төд?
Гөгөр—ылын, матын,
Јуалан көт кодлыс:
Пөлјас, поғні чельаф
Төдөны сы јылыс.
Радејтөны чельаф
Малаһлыс бур кывјас.
Віставлывлө налы
Пөч быдсама мојдјас.

Мам.

Кодлы быдтысигөн лоө
Кага дінын вөјбыд овны?
Кор ті дојмад, либө вісмад,—
Кодлы кутад секи бөрдны?
—Муса мамлы!
Код-нө пагкөмнытө вурлө?
Коді сылан кывјас сывлө?

Коді төвга рытын мојдлө?
Міча чача коді сетлө?
—Зарні мамө!
Кор ті дышөдчыны кутад,
Мамлыс кывзыны он кутө,
Бура овны онө кужөј,—
Кодлөн сінва секи петө?
—дона мамлөн!

Жыж.

—Жыж, жыж, кытчө ветлін?
—Сус кол сојны ветлі—
Вінді.
Ва јуі—
Польді.
Паччөр вылө кајі—
Мышку сотчис.
Гөбөч вылө четчышти—
Кокөј желъасіс.
Улө четчышти—

Кокөј чегі.
Пу кок вөчі—
Сісміс.
Лы кок вөчі—
Пон сојіс.
Із кок вөчі—
Ворсігөн поті.
Көрт кок вөчі—
Пошөс вылө четчышти,
„Жыж-жыж!“ шуі.

Кывтөм пемөсјас.

Мишук вөлі понјөс ізјөн лыжлө. Пөль адјис.— „Јандыг“, шуө: „Мишук, понјөс лыжан! Кывтөм пемөсјастө колө бура віңны: најө мијанлы ыжыд бур вайоны. Вөлыд дофтө кыскалө, ужалө мијанлы. Мөскыд јөв — выјтө сетө: Ыжыд паскөм вылад, кепыг-чөрөс вылад вурунтө вайө. Чипанјасыд колык вайоны, јурлөс вылад гөнтө сетөны. Понјыд керкасыд ембуртө віңө, вөравнытө отсасө. Кывтөм пемөсјасыд төдөны, коді најөс віңө-вердө. Коді најөс радејтө, сјјөс агныс најө радејтөны, кывзөны сылыг.“

Нөд кыв: Чој паныд шор візывтө.

Гојан — јуан.

Гојантөг мортыд кулө щыглы. Јуантөг сјјө, кулө горшыс когмөмла. Медга колан гојантор—һаһ. Медга колан јуантор—ва.

дубөн сојыгјас.

Өтi гөль пөрыс гозја һекор ез һөблыны сов. Быд гојантор сојисны дубөн. Өтчыд најө грездө локтис сов вежлалыс куфелъ вылө, көнтус вылө да мыж-да. Пөрыс гозја щөщ сов вылө куфелтор вежыштисны. Пукгисны сојны. Солыштисны аһашыд.— „Но, зонмө,“ — „шуө мужыкыс: „чөскыд-жө сола шыдыд! Вај ставсө пукты, өтчыд колө-жө сојны чөскыд-жыкасө!“ Мөдыс пуктис. Паһыштисны. Кыкнанныс кутисны сөлаоны. Шыд ко-жыштисны. Сы бөртi најө һекор һин ез солаглыны.

Аслаһыс нужө.

— „Піла, вайлы мем карандаштө!“ шуө Өлө.— „Ег теd вылө һөб!“ шуис Піла.— „Піла, озө ков сус колъ?“

— „Вајышт!“

Горш иһ.

Өпрөс ічiһлөн вөлі өтi чіпан. Сјјө быд лун вайис өтiк колыкјөн. Пөрыс иһлы сјјө еһа. Сылы колө вөлі кык-кујим колыкјөн лун вылө. Сјјө кутис щөгөдны ассыс чіпансө. Чіпан щөгiс, јажалис, сесса ајкөз дыгдiс колыкјалөмыс.

Горш морт.

Микулајлы сетісны кујимур. Сіјө четчаліг тырјі котөртіс ывлаө. Фенгаөн ворсіс—ворсіс дај воштіс. Сегга зев јона кутіс бөрдны. Локтіс сы дінө фадө да јуалө: „мыјла-нө-пө сещөма бөрдан?“—„Кујимур-пө воші да сіјөн!“—„Ен-пө бөрд, ме-пө мөд кујимур сета“. фадө кујимур сетіс. Микулај бара тілс кылө бөрдзіс. „Мыјыс-нө нын бөрдан?“ јуалө фадө.—„Кујимурыс воші-да. Öнi-öд ескө менам кык деңга вөлі!“

Отсөг.

Пөрыс бат локтіс уж вылыс. Упкіг тырјі пуксіс лабічас. Сегга ыжыда лолыштіс да шуө: „корнын-пө бара меным отсөгыс лоө-а? Микулај, кор нын бара те быдман-а?“

Аскіас Микулај четчіс воғ. Көмагіс, сојыштіс бат-мамыскөд. Сегга пагтагіс да козјана тасмаагіс. Мамыс сы вылө шенчыг тырјі віжөдліс. —„Кытчө-нө,“ шуө: „Микулај мөдөдчин?“—„Керасны-пө, батөлы отсөг вылө!“

Піјана каң.

Коркө міјан вөлі пөрыс каң. Мі зев јона сіјөс рафејтiм. Локтас вөлі рытјаснад вольпас вылө, да мыјкө ворсас. Сегга водас міјан дінө щөщ.

Öтчыд посвоғын кылө һавзөм шы. Öзөс ме вогті. Каң пыріс кујим каң пікөд. Каң піјас зев поснiдiкөс. Ме лун-мөд керкаыс ег петав, пыр һакөд ворсі.

Öтчыд Матрен ічiнө шуө: „мыјла-пө тамында каң пісө віжанныд, он шыблалөј?“ Мамө сегга щөктіс шыблавны һажөс му јөрө. Марјакөд мi һажөс нуім, да му вылас і колым.

Реғыдiк мығтi меным каң піјаныд дум вылө усiны.—„Лок,“ шуа Марјалы: „ветлам, каң піјантө віжөдлам!“ Мунiм. Һажө сені веглабөны, һавзөны, кок јыланыс муртса өшјөны. Мiјанлы зев жалөс лоiны. Воғаным богталiм да нуім гортө.

Пос помын каңным паныдагіс. Піјансө мыјөн адзіс, кутіс һавзыны, кок гөгөр кыщлавны.

Сегга мамө петіс кілчө вылө. Мiјанөс пондiс вiдны каң піјан вајөмыс. Мі шуам: „мiјанлы зев жалөс лоiны, да бөр вајiм.“ Бөртi мамөлөн аслас жалыс петi, да керкаө пыртны щөктіс ставнысө.

IV. Jöрын.

Град jöрын.

Аттö! ыжыд-жö Вагка дафлөн град jöрыс! А пуктасыс кымын пөл-
ös! Картупельыд, галанкаыд, кушманыд, лукыд,—мыжыс абу! да вöd
ставыс зев бур, гырыс, мича. Јона-жö вöd семјананыс тулыс быд мыр-
өісны: пуктыөісны, кіскаөісны, весаөісны. Со вöd талун ставныс-жö jöрас-
öө. Бабаыс кіскалө, нылыс пöчыскөд весаө. Кык ічөт пйыс чіпан-
јасөс вөтлалөны jöрыс. Сөгга өтыс мөдыслы шуө: „вај-пө сувтөдам град
вылад полокала. Крестөн моз кык беф көрталам, кісөөм дукөсөн паг-
төдам, лок шапкаөдам, дај сувтөдам. Төлыс сіјөс пондас бергөдлыны,
сырлөткыис кутас төлавын. Чіпанјасыд мортөн чајтасын, дај оз лыстны
матыштчыны пуктас дінад“.

Көјдыс.

Мі вөлі пукалам школаын. Локтис велөдыс да шуө: „чельаф, мјан-
лы көјдыс ыстөмаөг. Пуктыган кад воө. Мјан ем jөр. Кутам огө-нө
пуктыгны?“ Мі шуам: „кутам бара! Вај, Иван Семенөвич, петкөдлы кө-
дысјастө!“ Велөдыс кутис рафавны поснөфк мешөкјас. Школа шыөс.

Өтік шуө: „тајө со капуста, буракө!“ — „Тајө-нө мыј?“ — „Тајө он
төд?.. морковтө?“ — „А есіјө-нө кушөм көјдыс, сөвклө? Кушөм гырыз!“
Кодкө кылө шуө: „аттө, кымын өікас! Тајө-нө коді мөдыз кутас сојны?“
Велөдыс шуө: „коді пуктас, сіјө і сојас.“ — „Ак,“ кодкө шуө: „чөскыд-жө
соркныд!“ Мөд шуө: „морковыд-на мед чөскыд!“ Иван ыжыда лолышт-
іс да шуө: „ок, кор нын бара арыс воас-а?“

Мі вел дыр сорнөтім көјдысјылыс да пуктыгөм јылыс.

Өтувја уж.

Аттө, школаным мјан талун зік малазі пөз мөз ызгө. Гөгөр жу-
оны. Школа jөр тырөма чельафөн. Быгөө козувкогјас гыоны өтарө
—мөдарө. Со тонө өөп да Мікіта вөлөн кујөд ваялөны градјас вылө.
Уна чукөр нын путкылалөмаөг. Сені со дасөн кымын кујөд пазөдөны.
Песвізан бокын велөдыс, Иван Семенөвич, елтөдө віріч. Вітөн—квајт-
өн отсаөны. Муас, дозјасын рөсада. Нывјас відчөгөны віріч, рөсадасө
пуктыны. Грішалөн багыс гөрө. Кык ічөтік ныв зіла кујөд лөдөны.

Möda möd вежмөн ужалёны школа жөрүн. Уж уна-быдёнлы тырмө. Өти здукөн лептисны граджастө, сезза куранөн шытөдалисны. Со чельад чу-көр вайисны көйдыс. Сезза чуң тужө быдөн сужалисны. Сені со котрөд-лёны чуманжасөн картопель, мукөд сужалёны.

Кільчө вылын кылө горзөм шы: „локтө өдјө, шыдныд көчалө!“ Марпа Ануккөд асывбыд-на нокөисны—зожан лөзөдісны. Аски сезза му-көд пугасны.

Чельадлөн кынөм жона нін сумалөма: өдјөжык шыблалисны зырјас, влајас, котөрөн пырисны сојны.

II.

Пызан вылын руалө пөс шыд. Шур-шарөн ызгіг тырјі, чельад пук-өисны пызан сажө. Чельад сільгөмла өти кыв он велав. Мырффысөны тасті—паң вылын. Аслыныс зев гажа. Стөрөж, Опрөс тэтка, ропкө: „аттө дівөјас, мокоствө чельад, лаңтлөј көт сојіганыд. Морт өтика вөд вомныд!“

Велөдысјас щөщ пукөисны сојны чельадкөд. Иван Семенөвич шуө: „јона көнкө, чельад, талун і музінныд?“ Чельад шуөны: „егө бара нөти музө, тамынданад!“ Иван Семенөвич шуө: „со вөд өтувтө ужавныд ку-щөм кокні да гажа. Кущөм регыдөн кымын град ештис. Кымын пөлөс пуктас пуктім да көзім. Өткөннад-кө мыј лоі мырзыны!“ Оңук жуалө: „аттө, мыјла-нө ескө гырысјасыс оз өтув ужавны? Міжанлы моз-жө ескө кокні да гажа вөлі.“ Иван Семенөвич бара шуө; „најө быдмисны мөд ногөн. Ті мөдыс быдманныд да онө нін кутө өткөн мырзыны. Ічөтысаң тіјан олөмыд да ужалөмыд өтувја лө. Тащөм олөмсө шуөны комму-наөн“.

—„Со дівө-тај! сіккө мі коммунистјас лоам,“ сералө Марпа.

—„Со мыј вөлөма коммунайд!“ шензө Оңук.

Пуктас кіскалөм.

Чельадлөн жөр оз вунлы. Ас костзыныс бөрјөмаөс вит мортөс. Најө быд рыт торкөдчөны, ыстөны пуктас кіскавны. Быд лун шонді летчан дор морт дас чукөртчылөны. Кылас бара налөн шыид! Оз чөв овны. Зіла вөд асныс ужалёны! То—кыкөн ва лепталөны јукмөсыс. Нольөн кымын котрөдлёны ведрасөн. Мукөд град помын вичысөны көшјасөн да дарјасөн.

Став пөлсө пуктассө кіскалісны. Аскі рыт, оз-кө зер, мукөд кіска-гасны.

Пуктас весалөм.

Ödjö-жө нін лун-војыд колө! Öні-на вөлі пуктыгөны чельад. Коркө пуктасыс нін быдмөма дај. Со тонө локтөмаөс унаөн градјас весавны. Быд град кстын өөрө чельад. Сені морков да галан весалөны. Тані соркні да свеклө. Gyрысжыкјасыс Иван Семенөвичкөд мүдјөны да весалөны картофель. Чорыджык градјассө коканөн поэтыр гөгөрыс кокөны, небзөдөны. Сесса небыд мүсө поэтыр гөгөрыс лептөны. Муртса корјасыс тыдалан колө. Небыджык градјассө кінаныс мүдјөны. Велөдыс шуө: „сіңітө-пө, котыражык артмас картофельныд.“ Сөмын коліны капуста градјас. Со-тај тонвізөны кушөм кузөс, кокјыв кајөмаөс. Иван Семенөвич велөдө чельадөс мүдјыны. Быд капуста гөгөр мүсө небзөдөны, лептөны корјас бердөзыс. Таңитө-пө gyрысжыка мачалө капустаныд. Кујымыс гөжөмнас чельад весалісны јөрнысө.

Пуктас ідралөм.

Егө—тај і төдлөј, кор гажа гөжөмыд колөма. Віх-муыд тыртөммөма да гажтөммөма. Сөмын јөрыд тыр да бур. Абу-тај вес лөма чельад-ыдлөн мырсөмыс—тылөмыс. Морковыд мыј gyрса да кушөм чөскыд! Соркніыд, галаныд gyрысыс-gyрыс! Ҷик пож пагтаөс дөввізөны. Картофель поэтырјасыд пөлтчөмаөс; потны көсјөны. Төвбыд кежлө чельадлөн сојан лоі ас кі помыс. Велөдыс шуө: „аскі сесса ставным чуқөртчам јөрө. Керам став-пуктаснымөс. Колам жынсө төв кежлө сојны, мөд жынсө гуалам тулыс кежлө.“ Öнө шуө Петырлы: „пуктөм доргыд-пө керныд гажажык лө. Пөттөз чөсмасны гурас чөскыд морковнад да јумов галаннад.“ Петыр шуө: „пөжалөм картофельныд-нө чөскыдтөм?“

Јөрын.

Јөрын ужалөны Семөлөн мамыс, да чојыс, да вокыс, да пөчыс. Мамыс пөчыскөд град весалөны. Чојыс соркні кіскалө. Вокыс ва ваялө. Семө чіпанјасөс повзөдлө град вылыс. Повзөдліс, повзөдліс дај шуө вокыслы: „Петыр, вај полөкалө вөчам!“—„Вөчам бара!“ шуө Петыр. Најө сушкісны муө беф. Мөд беф сыкөд вомлөсөн көрталісны. Сесса бефјассө пагтөдісны кісөм дукөсөн. Јылас лок шапка кышалісны. Кі пыд-дыс корөс көрталісны. Регыд-тај чіпанјас еновтісны јөртө.

Јөрын.

Міјан јөрын зев бур јөз:
 Чөскыд морков шонді вылын
 Җебгасөмөн гөрпөдчө,
 Ичөт горкыи кушман сажын
 Челаҗасөс виччыгө.

Аңкыш пуртөс, бытто пірөг...
 Ок, јона вөд веж петө!
 Јумов галан медга пөтөс—
 Сојан кыкөс—уман пыр.

V. Віз-му вылын.

Менам муөј.

Муөј менам, муөј,
 Зев те меным муса.
 Көр ме тенө адза
 Шоҗас менам кусө.
     Важыган ме теныд
     Чорзыны ег сетлы:
     Те вывти ме зила
     Југыд гөрјөн ветлі.
 Небзөді ме тенө,
 дөзөріті јсна...
 Муөј менам, муөј,
 Зев те меным дона!
     Те вылө ме һансө
     Веккыд кіөн көзі,
     Аслым сојан торсө
     Быдмөм вылө леҗи.
 Көјдыстө ме теныд
 Колан арын перји,

Весали став јөгсө,
 Мічажыка бөрји.
     Гөгөр тенө поци,
     Талалөмыг віҗи...
     Муөј менам, муөј,
     Шуа теныд сіҗи:
 Чужты менгым һансө,
 Вужјассө ен когты,
 Һанлы петан тужсө
 Шонді улө вогты!
     Лептыгас мед вылө
     Ідлөн—сулөн јурыс,
     Һекор мед оз бырлы
     Тенад сецөм бурыс!
 Мед выл воөм һаныс
 Пөттөҗ вердас менө!..
 Муөј менам, муөј,
 Радејта ме тенө!

Турунјас.

Ежөр, пыреј, сітурун, бобөһан, төҗ, зөріҗ, урбөж.

Көзантор.

Су, ид, зөр, шобді, шабді, пыш.

Һөда: му кока, сөн тушаа, выј тупыль јура.

Шепјас.

Му бор куџа мунöны аја-піа.— „Аттö, таво бур-жö һаң локтö!“ шуö батыс: „шепјас куџö, тыраöс.“ Піыскылö шуö: „мыјла-нö-пö став шептыс копыртчöмаöс, а етіјö öтнас сувтса сулалö, буржык али мыј-нö?“ — „Чöv, піöј,—бур шепјасыс со крукылтчöмаöз. Тыраысла најö оз вермыны јурсö кутны. А етіјö сувтса шептыд зік тыртöм.“

Öтув ужалöм.

Ғафö да ош көзісны горкнi шöріөн. Воөм бöрас Ғафöлы шуісны вужсö сөтны, ошлы јывсö. Горкнi воіс зев бур. Јукзiсны пуктасөн. Ошлы корјасыд ез сөлөм вылас во, дај шуö: „мöдыс-пö менö öн һин пөр-јав. Тöда, мыј колö бозтныд!“

Мöд воас көзісны шобдi. Јывсö сөтны шуісны Ғафöлы, вужсö ошлы. Шобдi воіс зев јура. Ошлы јуксöм бöрын бара-на ез ло гојантор. Скөрмiс, лөгасiс Ғафö выдö, дај пыщјiс сы діныз.

Шабдi.

Гожöмын, му вылын, лöz зорiза турун быдмö. Iззыс куџ, вескыд, чорыд. Јылыс уна пелö вожалöма. Корјасыс векнiдiкöс. Сөщöмыс шабдi.

Арын зорiзгыс артмöны јоз тупыль коф дозјас. дозјас тырыс поснiдiк југјалан көјдыс.

Пыщкас iззыслөн пу коф чöрыд сув. Сы гөгөр сi, сi гөгöрыс кыш. Нiрасiгөн сувјыс да кышыс шыбытчысöны. Сöмын колö һебыд сi. Сiыс куџ да јон. Сөг вöчöны кудель. Кудельзыс печкöны шöрт. Шöртгыс кыöны дöра.

Idja—шобдiа.

Id кылö шуö шобдiлы: „мунам вај зарнi чужан iнö, да сөнi овмöд-чам!“ Шобдi idлы шуö: „тенад тај ескö, idöј, куџ ускыд, да мывкыдыд жеһыд. Огö-жö агным мунö зарнi дiнö! Сiјö ачыс мiјанöс корөас!“

Med бура һаң быдмас.

Быд быдман тор бөгтö сөјан—јуансö му пыщкыс. Муыс сiјöс вердö—јукталö, вын сөтö.

Көјдыслы муыс мед вольпакоф, небыд, шоныд, лапыд, пырыс мед төв ветлө.

Іздыслы да вужыслы муыс сещом-жө колө. Кымын іздыс вьлө быдмө, да корјыс пагкалө, сымын вужыс пагкалө, пыдө пырө. Јонажык-а-кө пагкаласны вужјас, унжык налы гојаныс сурө, јонжыка быдман-тор вынмас. Вужјасыс-кө пыдынөг, озжык когмыны кос дырјі, вермас-ныжык ва сузөдны му пыцкыс.

Му колө гөрны пыдiti, да јона небзөдны. Көзны колө шочжыка.

Њањ воѳм.

Вагуклөн багыс мусө гөріс да көзіс іdjөн. Њедыр мыгті муыс веж-өдіс. Коркө іdjыс кутіс шептавны. сегга воіс. Вагуклөн мамыс да чој-јасыс петісны вундыны. Вагук чукөртіс колтасө, багыс чумалітіс. Кор чумаліјас төлалісны, сек теччісны. Коркө вартісны, да ізөдісны. Сегга мамыс ѳањ пөжаліс да Вагукөс пөг ѳањөн вердіс.

Вьл ѳањ.

Петіс крестанін чельафьскөд му вьлө.— „Но чельаф, лоі вөв-мөслы турун, лоѳ мјанлы ѳањ.“ Њещыштіс өтi шеп, тусјассө кпыдөсас чірјіс. Візөдө—тус пемдөма, відліс пін улас—чорыд, „Вундан кад, чельаф!“ Мөд лунас ставныс, том і пөрыс, петісны му вьлө.

Му вылын.

Вундан кад воіс. Су мутө сіннад он суз, шылквізө, југјалө шон-ді возад. Мувыв тыр јөз. Су кытырыд вьлө качлө. Чарлајас зірдалөны шонді возын. Чельаф му вылынөг-жө. Коді щөщ вундө, коді шеп өктө, посніджыкјасыс каша сін да пөлөѳныча вотөны. Луншөр кадын гырыс і поснi чукөртчасны пажнајтны. Шонді увтасмөм бөрын чумалітчөны. Поснідјас котралөны, колта чукөртөны, гырыс сувтөдлө. Чумаліјас дор-выв сулалан јөз моз сувтасны. Оз дыр сулавны. Кос-кө лоѳ регыд гум-ладорө, горөмө чельаф вөлөн кыскаласны.

Отсөг.

Іван чој да Песөр фаф чумалітчөны. Мі Оњуккөд колта чукөртам. Вежањ да Анна чој вундөны мед бөрја кытырјассө. Со сегга ештіс. Му выв тыр лоі чумалі.

— „Ассө-жө нін“, шуө Öпрөг ічін: „ассө быдсөнлы зев, ыжыда! Кыз нін міса омөллуннам кута вундыны, а со тај став вунданос вундыштід. Час, зоңвіза-кө, Иван локтас војна вылыг да кызкө гашкө мынтысас.“ — „Кушөм-нө“, Иван чој шуө: „ассө да војос мынтыгөм. Тенад-өд пид мјан вөсна-жө омөлсө пыкө. Мөдыг вөлөј-кө гурө, тенсыд шөш өтi сажын течишта.“

Машинаөн ышкөм.

Мікул Иван машинаөн ышкө. Сіңі і шаркјөдлө пара вөв доф-далөма-да. Не косаыд бара. Віжөд, мыј өdjө мөвкјө. Морөс улыд да косаылыдыд бара сз кол. Іза подјыд гумла коф шылк. Кураныд небөг куртіг-ад оз крукас.

Віз вылын.

— „Но, но, Каркө“, шуө Піла: „јурсө путкыльтан!“ Піла Каркоос кышовтөдіс јур гөгөрыс да сувтөдіс. — „Тајө вөд“, мамыс шуө: „лөззөс да сіјөн зыртчө... Бөрөнйтчышт, Карко, гезјыс оз суз... Енлы пессы... Вөтлы, Піла... Ноко сувтлы, гашкө колө-да... Öнi вөтлы“...

Піла Каркокөд мөдөдчiсны. Кыкнанныслөн пөс кiггө. Лөззөс. Карко јурнас і кокнас пессө. Піла думажтө: „татчө пөдан жарысла!“ Ачыс еща оз бөрд. — „Вөслөдлы, Піла!“ зорөд јөрсаңыс горзө батыс: „со кым-расө“.

— „Моз-жө ескө крукас“, думажтө Піла. Ачыс віжөдө бөрас, јур вылас. Ез крукас: Карко лычки пыртiс јур зорөд јөрө. Пыртiс да зорөдсө нiртыштіс бокнас. Сөгга сувтiс, ыжыда лолыштіс да нещыштіс турун вомтыр. — „Ödjөжык ветлөдлы, Каркө“, бат шуө: „төвнас-өд сөгга лөсыд-жө лө вөж турун дінад.“

Піла гез гөрөд раҕис. Вөлөс бергөдіс зорөда-јура костөд. — „Но“, шуө: „Каркө, гоңитышт, гашкө зермас-да. Аттө, вөж-жө туруныд. Моз-жө ескө зер чөвттөзид.“

Шондi увтасміс. Ыркнiтiс неуна. Зорөд сыналөма, зорөд јөр куртөма, пощөма. Ышкөм віз шылыд, вөж. Піла долыд пырыг мөдөдчiс Карко вылын гортө мам-батыскөд.

Зер војт.

Нөжжөн зерыс киггө,
Муыс мед оз ојд.
Војтјасыслы шуө
Зерлөн југыд војт:
„Міјан улын, чојјас,
Керка—ічөт горт,

Ічөт гортын оло
Нантөм коңөр морт.
Таркөдчам мі сетчө,
Шуам: „воас нань,
Бура овны пондам,
Ставыс лоас шаң.“

Нөд кыв: Ворга дорті грөш тұрө.

Нань воөм.

Васуклөн батыс мусө гөріс да көзіс іdjөн. Недыр мыгті муыс веж-
өдіс. Коркө ід кутіс шептасны, сөгга воіс. Васуклөн мамыс да чојјас-
ыс петісны вундыны. Васук чукөртіс колтасө, батыс чумалітіс. Чума-
лјас төлалісны да сөгга течгісны. Коркө вартісны да ізөдісны. Сөгга
мамыс нань пөжаліс да Васукөс выль нанөн вердіс.

Көзыгјас.

Аја-піја көзісны гу. Гортас локтігөн пі батыслы іј шуө:— „Батө,
коді-нө ескөн пујассө да турунјассө көзө?“ Бат нінөм ез шу. Віжөдөны-
кө—жежыд гөн чукөр лебзө. Батыс іј шуө: „Со тај коді турунјастө да
пујастө көзө. Віжөдлы-жө тонө өті көјдыс ласкысөма гөн бердө да му-
нө.“ Пі шензө: „Аттө дівө,—төв вөлөм көзө!“ Вөр дорын кај пув ко-
калө. Бат шуө: „со тонө бара көзыг. Вотөссө сојас, сөгга кытчө-кө ле-
бас да лезас. Көјдысыс іј колө.“ Шензыны кутіс пі: „Аттө, пөткајасыд
вөлөм көзөны-іј!“ Шор вомөн вужігөн бат індіс ва вылө. Кылалө вөлі
зев уна төвзөм зоріз јыв. Кыв шутөг пі гөгөрвоіс. Сыыс јона шензыны
кутіс: „Аттө дівө: төлыд-іј, ваыд іј, пөткаыд-іј—ставныс көзыгјас вөлө-
маөс!“ Гортын пі пондіс пыркөдны дукөссө. Віжөдө—ставыс турун јыв.
Батыс серавны кутіс. „Өні төдан кызі көзөоны турунјасыд да пујасыд.“

Гагјас іылыг.

Тіма Гемөкөд ветлісны гагјас кутавны. Куталісны вітчыгіг тыржі
мед оз чегјасны кокјас, бордјас. Сөгга нуісны школаө. Өні школаас

уна гагјас нн лоі важ чукөртөмнас. Сені емөз гутјас, бобувјас, мапа-зіјас, шом гагјас, номјас, жургігувјас, козувкотјас, чіркјас, гебјас. Велөдчыгјас велөдыгјаскөд гагјассө відлалөны школаас. Гагјасыд лытөмөг, квајт кокаөс. Унжыкыс нөл бордјаөс. Тулысын да гожөмын колк вајоны. Колкјасзыс петөны зев горш номырјас. Номырјасыс гартчөны кыш пыщкө. Бытөно төбөм гагјас. Мыжкө дыра мыт кыш пыщкыс петөны гагјас.

Куртөм.

Катуклы мамыс шуө: „аскі-кө міча лун лоө куртны мунам.“ Катуклы зев ннмкоф лоі. Аскі шөндіыскөд щөщ четчіс, відчыіс мамыслыс ідразөм. Сөзза бөстіс ічөтік куран пөлпом вылас да мөдөдчіс котөрөн мамыс воэвылын. Багысјас вөлі куртөны нн. Катук зев зіла мөдөдчіс куртны. Куртыштас да віжөдлас бөрвылас. Мед ескө оз-жө коксө куртыштны. Ез дыр курт міжан куртыз. Регыд музіс. Куран шыбытіс, кватіс іднан да котөртіс сөла оз сөјны. Пөтгөзыс сөјіс дај баф-мамыслыс ваіс воэдөраас. Регыд лоі пажін. Гојігөн Катук шуө: „чөскыд-жө нн мамө талун шомјөлыд.“ — „Ужалігад өд шомјөлыд чөскыд овлывлө.“

IV. Ва дорын.

Ва.

Некущөм ловја олыс ва јутөг оз вермы овны. Ва вывті кылөдөны вөр. Ветлөдлөны пыжөн, парікодөн. Ва бергөдлө көтөсајас мельнічалыс, машинајаслыс. Ваөн јөз сөстөммөдчөны: мысзөны, купајтчөны, паккөм, оланін мыскалөны. Мукөд дырјі ваыс омөлыс овлывлө-жө. Ваыс жүгөдлывлө мельнічајас, кырөдлывлө вірјас. Јөз, скөт, ем-бур вөјлывлө ваө. Шоныд дырјі ваыс лоө ру, көзыд дырјі јі.

Рака да рак.

Ракалы сурі рак алыкөс вадорыз. „Час,“ шуө: „ме тајөс соја!“ Уөкөдчіс рак вылө, кокыштіс да нуіс баф пу вылө. Рак кутіс кевмыгны: „рака, рака, леэ менө! Ме тенгыд баф-мамтө төда, зев шаф пөткајас најө.“ Рака вомтырнас шуө: „Гу-у!“ — „Чојјастө, вокјастө төда, зев бур

пөткајас. — „Гу-у!“ мөдүс бара шуө. — „Најө бурөс-бурөс, да те код бур некод-на абу!“

Ракалы зев нѣмкод лоі да кыз-тај вом пасталанас кравкытас: „крав!“ Сојан торјыс і шлѣпкыгас ваас.

Нөд кыв: — „Ачыс вöранскöј, гөлөсыс горанскöј, кокыс төві гожөм руд сапöга.“

Черіјас.

Тіма ветлывлө вуграсны. Öтчыд щöщ бозтис Семöс. Сезза муніг мозыс со мыј сылы візталіс черіјас јылыг. „Чері-пö олә ваын. Сіјö-пö бөжа, бордјаса. Бөжнас да бордјаснас сіјö сынö, тувкјалө ваас. Черіјас кульмөны: леңоны пөк нек. Пөккыс лоө поснѣіік чері—арпіјан. Навөс-на бат мамыс оз төждығны. Најө аслыныс агныс корэөны сојансö ва-гыс. Чері кыјөны вугырөн, кулөмөн, тывјөн, гымгаөн, көвтымөн.

Нөд кыв: — „Пуын і ваын öтi нiма.“

Ва дорын.

Жужыд, пемыд вөр піын зөлгө-візывтө ічөвік ју. Уна ногөн сіјö чуکلөдлө-муклөдлө. Пујас костын шонді воңын југјалө-зірдалө. Ју дор-ын пујасын каяјас жбырјалөны, ғылөны. Ју пөлөн дугдывтөг лебалөны чікышјас, жыжјас. Ва дорас кок пөв јылас вугралө куъ кока турі. Со ва дортыс турун пөлөн утка позтыр ујалө, мамыс öтарө-мөдарө гөңја-лө да гречкө. Піјаныс гөгөрыс сулкөдчөны. Тулгыласны јурнысö ваас да бара.

Лагуша.

Воіс гажа шоныд гожөм. Öтчыд Педөр Јогоркөд мунісны купајт-чыны. Ва дорзыс адзісны лагушаөс. Педөр шуө: „те Јогор, онö гөд, кычі лагушајасыс оләны,—мыј сојөны да? Гашкө тіјанлы школаад віс-тавлісны да?“ Јогор шуө: — „лагушамд сіјö олә ваын, нурјасын да віс-вывјасын да көн-да. Најө сојөны гагјасөс, гебјасөс да номырјасөс.“

Лагушаыд куталö најöс нйлöг кывнас. — „Кывнас! Кыз-нö?“ — „Вомсö паскöдас, кывсö нужöдас да вйтчысö. Гагјасыд лебиганыс кывјас і сіб-дöны“. — „Сіз-кö тај лагушајасыд бур вöчöны мортыдлы?“ — „дерт бур — сіјөн вöд іј оз ков најöс вјавныд. — Тöv кeжлö лагушаыд пырö му пышкö. Сeні сіјö узö тулысöз.“

Ју да шор.

Ју шуö шорлы: „кушöм те ічöтiк!“ Шор шуö јулы: — „не поснi шорјасыскö, те емöј ескö тащöм ыжыд вöлiн?“

Нöд кыв: 1) „Мамыс пісö ноналö.“ 2) „Чукыль—мукыль, кытчö ветлiн? Шырöм бурыг, мыј теd мöгыс?“

Помгöм.

Веж баd пу вујјас увтi визывтö чукыль-мукыль јол. Кывтыдысжык лудја, куш. Јол бердтiыс сет лываа. Ворсöны чeлаdјас сетöні помгöм-öн. Помöмаг ыжыда. Лөнöма јольыс. Помöд горувтiыс јол вiчыс ког-мöма пыдöсöзыс. Чeлаdјас сорнiтöны гораа:

— „Вaјö купaјтчaмöј помöм iнaс.“

— „Кушöм југыд вaыс. Пöртчыгалöј!“

— „Леzамöј лущö: кырöдас ставсö. Вiзöдам көт нiн визывтöмсö.“

— „Купaјтчыштам. Вылытiыс мед визывтaс-кö.“

Пöртчыгiсны. Пырисны ујавны. Шоныд гож воzын ворсöны. Аслыныс зев гажа.

— „Е-еј, кырöма!“ горзыны öтi кутiс: „ееј!“ Купaјтчыгјас колöны пaгтöмöг кoсö. Котöрөн ödjөнжык дöрöмјас дiнö.

VII. Вöрын.

Кöч.

Кöч јöктö, јöктö,
Мiча табја кокнас,
Выј тупыль јурнас,
Шабдi куфeль бöжнас,
Göd сетöр гiннас.

Лöмпу кор пельнас,
Јос јыла пiчнас,
дас кык тув сылнас,
Аслас дона кунас,
Сыла гoса кывнас.

Пујас.

Пожѳм, коз, ныв, нїја, сус, кыз, баѳ, пелыг-пу, піпу, лопу, лѳмпу тугапу, нїнпу.

Нѳд кыв: Сѳд вѳр шѳрын гѳрд гача.

Пу јыв вотѳс.

Лѳм, пелыг, сетѳр, ѳміз, ыжнѳн, жо, лѳжнѳг.

Нѳд кыв: Сѳд вѳр шѳрын вїра чуңлыс.

Му выв вотѳсјас.

Оз, чѳд, чѳдлач, пув, мырпом, намыр, сѳлаоз, турїпув. (нурмоѳ), понпув.

Щакјас.

Уршак, јельсѳг, јыжїк, кѳчјѳла, понщак, нывщак, пельщак (баба пель), јежыд гѳб, гѳрд гѳб, вїж гѳб, гѳрд јагѳер, јежыд јагѳер, гуткул-ан щак.

Џозув (пеж гаг).

Васук кашкѳ пырѳ нїгајаса:—„Важ“, шуѳ: „мамѳ, сѳјны!“—„Пуксы,“ шуѳ мамыс:„ ваја аза шыд, да сојышт.“ Васук пуксїс сојны. Ачыс нїмкоѳа нумјалѳ.—„Мамѳ“, шуѳ: „талун мї вѳрѳ ветлїм.“—„Вѳрѳ! Мыј-нѳ сенї керїнныд?“—„Велѳдчїм. Вѳрад тај зев гажа велѳдчыны!“—„Мыјкѳ тї керсанныд нїн.“—„Вѳрас мї, мамѳ, ѳѳзувѳс кутїм...“—„Џозувѳс! Сещѳм пеж торсѳ?“—„Сегга ѳѳзувјывгыс і мї велѳдчїм.“—„Мыј-нѳ велѳдчїд?“—„Џозувыд вѳлѳмкѳ льѳѳ, да бѳбул да гут сојѳ. Мортыдлы тај бур вѳлѳм вѳчѳ. Кывјыс сылѳн кык вожа. Мї јешщѳ тѳдтѳгыд чуш-канѳн чајтїм. Быдсѳн повзїм. Нѳль кока, чуңјасаѳѳ быдѳн. Зев куз бѳж-а. Бѳжсѳ-кѳ. ордѳн бѳжтѳгыс пыщјас...“—„Гѳгѳр-жѳ нїн ветлѳдлѳм-ныд!“—Тулыснад-пѳ вѳјѳ кыштѳм нѳбыд колк. Колкгыс петѳны пїжан-ыс. Тѳв кежлад-пѳ му пыщкѳ пырѳ. Сенї уѳѳ тулысѳ.“—„Велѳдасны

һин тыдало тїжанос быд му выв фївө јывгыс. — „Сезза бара,“ шуө Вагук:
„ог-жө һин кут повны қоғувгыд.“

Ез ошкыны.

Көјін кутіс ошјыгны аслас рөд вужнас көјінјаснас. — „Быдсөн,“ шуө: „міјанос төдөны, быдсөн міјаныс полөны.“ Кыліс көјінлыс ошјыг-
өмсө ур. — „Төднытө,“ „шуас: „тіјанос ескө төдөны, да бурнад кағтышт-
ыгыд-өд һекод-жө абу. Омөль тіјан јылыс јуөрыд кывсө. Јандыгны колө
сігтө овнытө.“

Јөлөга (јөла).

Өлө бағыскөд локтіс вөрө. Понныс налөн кытчөкө колтчіс. Өлө
сіјөс чукөстіс: „җта, куғу, җта!“ Вөрас кодкө горөдіс: „җта, куғу, җта!“
— „җта, Кащыс, җта!“ бара Өлө горөдіс. — „җта, Кащыс, җта!“ кодкө шы-
агіс. — „Kodі тајө һерсө?“ думыштис Өлө. — „Kod-һө те?“ — „Kod-һө те?“
шыагіс вөрас. Ічөт пі чујміс: — „Kod-һө,“ шуө: „батө, менө һерсө?“ — „Һө-
код оз һер,“ шуө бағыс: „тајө јөлөга кылө.“

Каща, каща...

Каща, каща—кіщ-кощ...
Турі помөчө корө.
Вурд кер сывјалө.
Көјін кер кыскалө.
Ош керка лептө.
Сіғ өшің піскөдө.
Гөрд петук жоғ вөчө.
Меж пач вартө.

Суғ пожнагө.
Көч көвдум пөжалө.
Ур бі віғө.
Руч дөра кыө.
Өбөдајтны кутасны-да
Төрөкан пырас
Шыд тағтіас.
Ставныс пышјасны.

Бі.

Вөлі зера арза лун. Gemө дағ лунтыр леч кыјіс, көтагіс, кынміс.
Кынөмыс сылөн сумаліс. Рыгнас вөмігті ештис бі пестыны. Бі дорын
шонтызіс, пөртјөн сөла пөв пуіс да сөјыштис. Ачыс бі вылө віғөдө да
думајтө: „аттө-пө бур тор-жө тајө быд. Һө сїјө-кө ескө шыдтө
он-жө пу, һаңтө лібө он-жө пөжав. Кығ ескө сытөғ вөрад-ваад шон-

тысан? Битдгыд њекущдм кдрта кдлуј оз поз дорны: чер-њі пурт, гдр-њі коса. Пабрїк—заводыд бїдн шонтдм рудн-жд ужалд. Бїдн шонтдм рудн-жд кдрттуж машїнаыд да парекодыд ветлддлд. Ыжыд жд бур вчдд дзыдлы бїд.

Вїзддј вдртд.

— Бур бїд, бур, а јона-жд колд кужны сыг вїдчыгныд! Гемд дад вїздддлїс гдгдрыс.

— „Со-тај,“ думыштїс: „гдгдр сулалд гырыс сотчдм пождм. А уна-жд вдр сотчїс таво гождм!“

Таво гождм-дмдј? Бїд гождм сотдны вїдчыгтдгыд. Сотдны да жуг-дддны лок ногдн кертд лездмнад. А вдр-кд бїрд, ссгга керка керјыд оз ло, да і пачтд ломтыны нїнддмдн лдд, вадасыд когмагны дај. А вад-кд когмас і њањјас щдщ кутасны кынмыны, когмыны. Дні кынмдны, когмдны, а сек сыг јона щыкны кутасны.“ Гемд дад дыр думадїс шога пырыс:

— „Кыз ескд вїдны вдр бїг-ваыс да веждртдм дзыс?“

Вдрын.

Комї му куза ме муна:
Гдгдр сулалд ддд вдр.
Вдрыс вывтї, вывтї уна,
Сыг унаыс оз др.
Адза: сенї мїча пождм
Лептд вылд ассыс јур;
Сылы дткаф: тдв кдв гождм,
Сещдм пуыс тајд бур.
Сенї быттд ддрыс дддд,
Дормдм кыпддчдма коз.
Сїјд увјас костын вчдд
Вдрса дтка шоныд поз.
Сенї вашкддчдны гора
Пїлу чдјкдд јежыд кыз.
Мыкд ддрнїтдны нора,
Кдрјдн лапкдддны сїд...
Сенї сус-пу гдгрдс бока,
Сенї пельс, сенї лдм.

Танї бафјас вдснї кока,
Зев-на жењыд налдн нем...
Вдрыс помтдм. Тујыс кднї?
Зонмдј, јадас те ен вош!
Адза сенї, адза танї
Ыжыд тапїкасд ош.
Ветлд кдјїн, пїксд јїрд:
Коргд аслыс кындм ддт.
Најан рудыд гуд пырд.
Бурдн њекодлы оз шед.
Кдчыс ддбгд лдпјас садј,
Вїзд ассыс дона јур.
Ддјд, ддјд пуд кадј
Падкыд бджа ічдт ур.
ддзмдр пувсд зїла сдјд,
Гдгдр гыд ддла, тар.
Турї кокнас дурсд лдјд,
Абу муса сылы ар.

VIII Во гөгөр чөж.

Во гөгөр

(Пөтка былөм шыөн.)

— „Пиң-пиң, пиң-пиң, пиң“...—кытөнкө коз жылын кылө уркај колъ гылөдө. Сез, лөң. Шонди југыда нин мытчыглө, сөмын оз-на нөти шонты.

— „Кра-ав!.. кра-ав!..“—асывјасын рака горзөм шыө садман. Ульалө, лым топалө, тујјас сөдөдө, војтва топкө..

— „Туррр... куррр“...—кылө тарјаслөн којтөм..

Асывјасын мозја, чарөма...

— „Чичи-чичи, чичи-чи-и-и“...—матиникин кустјасын кылөны медвоzza локтыг сылан каяјас. Зев небыда, нора, жугыл пырыг кызкө сылөны. Бытө шөгсөны:—„гөгөр-на-пө лым-да“... Лунсаң шонид төв пушкө—лымсө сојө. Гөгөр лөзалө.

— „Чик-чильк, чик-чильк!..“—сырчик воөма: ји чегө. Ва воггө. Зоqог-јас горзөны: „гог-гок, гог—гогк!..“ Быдсама пөткаыс сарічыг локтө. Бузгөны шорјас. Вијјас гөгөр ојдөмаөг.

— „Кук-ку-у-у, кук-ку-у-у!..“—рытјасын олјасыг кылө көклөн нора горзөм. Бөр вывсаыс челафјас-нывјас нерөны сійс, јуасөны: „көкө-чојө, көкө-чојө! уа да вөтас-да—кымын во нин ме верөссајө ог му-у-ун?“ Ва усөма нин кырјыг. Гөгөр најт. Ва јамас вылын мичаа вежөдө турун.

Вадор баффын оз лөңлы каялөн зользөм.

— „Под-пөлүф, под-пөлүф!..“—дугдывтөг шпаткө турун пөвсын југыд шонид војө квајтпалыч. Ставыс быдмө, зорізалө...

— „Піје-піје, піпу-пі-и-и!..“—пөлан вылын довјалө—зользө јоди-јур. Шонди сотө, пөс. Бытө пач вомыг өвтө. Ыщкөм турун нукуыртчө.

— „І-іс, і-іс, іс-іс, і-іс!..“ Асывјасын ыркытлө,—ваыг ру кыпөдө.

— „Жів-жив, жив-жив-жив!..“—ок, жіјанјас нин кыпөдчөмаөг, чукөр-өн лебалөны. Быдлаө пуксөны. Со мајбырөј те гожөмөј, колыны тај кутин!

— „Тпру-ту, тпру-ту тинны!“...—Өти вөрдисаң-мөдө лебалө—суналө кыр.

Корјас вижөдө, гылалө. Вөрын јөлөгга гораммө.

— „Клук-кулук, клук-кулук!..“—Мөдөмаөг езыг јуэјас! Саріqө гезјас-өмөн лебөны.

Полыштіс војсаң. Лым чөлалө.

— „Кыщ-кыщ, кыщ-кыщ!..“ — пощöсыг-пощöсö, мајöгыг-мајöгö, шыв-
жалö-лебалö каша.

Кымөрјас öщjöмаёс. Гөгөр жежыд.

— „Трк-трк-трк!..“ — пуыг-пуö терыба лебалö-шпырјалö сиз; зила
дортчö: „тук-тук, тук-тук-тук!..“

— „Жжнн, жжнн, жжнн...“ — јöжгылагö пу јылын жон. Кöзүд. Гөг-
өр лөн:—шы-ни ру.

Тулыс.

Тулыс локтис—шонди јүгдис.
Јі, лым/сылі—ва, му воҕсис.
Турун петис—вöрыс вежмис.
Пöтка локтис—сојан вежсис.
Гөрны ковмис—батö мунис.
Лунтыр гөрис,—һансö көзис.
Тулыс воис—чельаҕ петис.
Тулыс воис—быдтор ловзис.

Тулыс.

Гажа тулыс воис!
Гөгөр жургö шор.
Шонди лымсö еојис.
Ловзис пулөн кор.
Ју куза јі кывтö—
—Тувсов ва оз уҕ.
Југыд јенеж вывти
Лебзö ҕоҕöг, југ.
Гожөм абу ылын.
Ежа лоі веж.
Чельаҕ вадор вылын
Ворсöны лун чöж.
Кодлы көзны колö—
—Лөсöдöны гөр.
Лымјыг оз нин повны.
Видчысöны зер.
Пöрыслы мыј керны?
Сірөн мавтны пж.

Шонди улын вөрны
Сылы абу дыш.
Тулыс мортлы шуис:
„Гажөдчы, бур вок!“
Ылö, ылö нуис
Сижö јөзлыг шог.
Локтöны нин кылö
Утка, ҕоҕöг, југ.
Сылыг кајыс ылö.
Сылыг кај оз уҕ.
Мортыс мујас гөрö,
Көзö аслыс һан...
Терыба зев вөрö—
—Күјөд лезö ан.
долыд олөм воис,
Гажөдчөј, том јөз.
Шоныд тувсов војыс,
Јенеж вој быд лөз.

Во гөгөр кад.

Во гөгөрлөн ноль пөлөс кад: гажа тулыс, шоныд гожом, зера ар, көзүд төв. Воас 12 (дас кык) төлыз: январ, певраль, март, апрель, мај, јун, јуль, август, сеньабр, октабр, нојабр, декабр. Вежоныс воас 52 (ветымын кык). Быд вежонын 7 (гизим) лун: выльун, вторник, середа, четверк, пекнича, субота, вежалун. Лун војыс јукө ноль пельо: асыв, лун, рыт, вој. Шонди петомсаң мөд шонди петтоз 24 (кыз ноль) час.

Төв ныр.

Вөли тувсов луншөр кад. Зев јона пөжө. Семө, Машө, Огрө, да Иван шор дорын дөра виңоны. Ызгөны малазі моз, зізјалөны, ворсөны. Лунтыр ескө гашкө зізгісны, да лоі разөдчыны. Кыккө кыпөдчис сём кымөр. Сесза петіс зев ыжыд төв. дөра виңыгјас каттөны-каттөны дөра-асө, оз вермыны. Төлыс зүгө. Неуна аснысө оз ну. Ачыс век ыждө да ыждө. Пујассө быдсөн күтіс нуклөдлыны.

Чельаф лок ногөн дөра јокмылтисны да ускөдчисны котөртны. Коди усө, коди четчө. Бөрдыгыд і быдсамаыд ем.

Котөртисны сиктө. Сиктын грима—јірка кылө. Төв өзөсјас да төс-јас быдсөн нещкө. Көнкө кылө өшін зил-золмуні. Ывла тырыс кыпөдчис бус. Сінтө оз поз заркерны. Котөрөн чельаф пырісны гортаныс.

Керка выланыс грим-јірк. Өті өзөс „зурк.“ возгө. Мөд өзөс „гур.“ возгө.—„Аттө төв,“ шуоны гырысјас: „дыржык-кө оз лаңт, уна і пак-өгт вөчас!“ Кымөрысла зікөз пемді. Коркө өшінө күтіс зер швачкыны. Недыр мыгті төв лаңтіс.

Шонди југөр ворсөм.

Виңөдлы, тонөдөс жож вылын
Ворсөны—јөктөны көчјас!
Көсја-на чукөстны најөс,
Чургөда на дінө кіөс,
Шуа ме ачым: „ог, миса, дојд,
Ен пышјөј, ен полөј меыс,
Кекеңен небыда кута“—
—Куцөмөг абуөг шаңөс:
Повчисны јөј көчјас,
Пырыс-пыр вошіны.

—„Виңөдлы,—тонө нін јіркын
Јөктөны вежа-веж мыгт!
Енлө ті, көч піјан,
Ог-кө ме тіјанөс кут!..“
Шонди воз өшінөс өдјөжык
Быдсама көлујөн вевтү.
—„Өні мем суранныд
Асныра, кывзытөм көчјас!“
Тупкалі. Көсја-на кутны,—
Керкаын өті нін абу...

Тулыс пом.

Шоныд гожом воис.
 Ывла вылын гажа.
 Комі муын лоі
 Бара ој-ој гажа!
 Космалөма тујјас.
 Ештөма нин көза.
 Челафјаслы бара
 Воис ворсан пөра.
 Комі јөзлөн челаф
 Быдсама ног ворсө.

Нимкод өні налы,
 Оз-на төдны шогсө.
 Гурјасөны өдјөн,
 Телеганыс зуртө...
 Кодкө зорөд вөчны
 Кинас турун куртө.
 Кодыс ворсө галөн,
 Кодыс горзө—гылө...
 Гажөдчөмныс налөн
 Рытын сорөз кылө...

Шонди да өшка-мөшка.

Рытја зер бөрын петкөдчис шонди. Шондиыскөд өтпырјө тыдовтчис зев мича сизим сикаса рөма өшка-мөшка. Тыдовтчис да кутис ошјысны. — „Виžөдлөј,“ шуө: „ме шондигыд мичажык!“ А шонди сылы шуө: „мича-над-пө егкө те дерт мича, да ме-кө-пө кымөр улө зөбга, тенад олөм-ыд овсас.“ Өшка-мөшка шондиөс пыдди оз пукты. Век сералө да ошјысө. Шонди лөгасис да кымөр улө і пырис. Мыјөн шонди кымөр улө пырис, өшка-мөшка і быри.

Гожөмын.

Ме-кө муна вөрјасөд-расјасөд—
 —Кушөм сені гажаа каяјасыс гылөны,
 Шоныд позјас вөчөны-кыөны.
 Ме-кө муна виž куза, вадорөд—
 —Мича сені зоризјас быдмөны,
 Турун пөвсас гагјасыс ызгөны.

Гожга асыв.

— „Чөтчөј, челаф, чөтчөј!“ Сарајын ыркыд. Челафлөн бура узгө.
 Мам бара чуксагө: — „Чөтчөј нин, чөтчөј. Шондиыс асја-вөкыда. Бат-ныд вөжөн виž вылын!“ Оз чөтчыны.
 — „Чөтчөј, мича, менам колө виž вылө мунны, чөтчөј өдјөжык!“

Коркө мамыд челафто сармөдс-жө. Четчисны. Мысгисны ывлаын мыг-ган чуманыс. Наяс важөн ид пыза рок да вый кашык видчыгө. Челаф пуксисны пызан сая. Мамныс котөрөн идрасө. Ачыс велөдө челафос: „лөсыда бара олөж. Тасті пантө, Наста, мыскы, да жождө чышкы. Шом-жөв крнчажастө ен вунөд пачад сужны. Упыштө увжышт, да һаһ шомөс-тө бара гудрышт-жө. Тажкө вунө: турунтө кукаһыдлы вундыштөж.“ Ас-лас өтi кiас һаһ чуман да ырөштуйс, мөд кiас пелыс. Ачыс ылын һин, а век-на вiсталө: „лөсыда-жө бара, челаф, олөж, кукаһтө бара вердөж-жө!“

Горт слөм.

Мамысјас челафлөн мунисны. Челаф килчө игналисны. Полөны шыш-јасыс. Наста Одуккөд керка пычкөс пелькөдисны. Сесса кујим чоја-вска пуксисны өшиһ дөрө. Виқөдөһны да, ывлаын зев гажа да гсјја. Шы-һи төв: һекөд һекөн абу. Став јөзыс виқ вылынөг. Кылө сөмын гутјаслөн ызгөм. Челафлы колө кукаһ турун вундыны. Бостисны мешөк да чар-ла да мунисны пслг тырјi. Ыжыд јөрын борјас туруһаөс. Öтi дукөн мешөк тыр һещкисны да вундисны. Наста шуө: „Одук, вај пыралам чөдлачтө вотны.“ — „Пыралам бара.“ Пырисны јөр дөрө. Чөдлач вескыд лөз. Регыд тај челафылөн шышкыд вунi. Вајисны гортаныс зон тасті чөдлач. — „Мамөјас-пө локтсны да чөдлача јөв сојам.“ Сесса кутисны горт гөгөрас ворсны. Сени гажыд! Сојсыд мысө оз вөчавны чомјад. Öшиһ улад һавдатө пуктасны зорөдөз. Ситурунтө шабдi пыфди һещкөһны. Пөв торјыд— пыж. Бөдфыд-пелыс. Кынөмныс-кө ескө ез сумав. мамныслөн һаһ шсмөсыд да улышыд ез-жө төд вылад ус-да! Челаф сојыштисны. Сесса кутисны мам-батсө видчысны. Наяд дыр ышкисны— куртисны. Кср-кө шондi летчан дорыс вөһиө воисны.

Чомјын ворсөм.

Мiјан чомјын быдтор ем:
Сојантор i јуан.
Ставыс заптөма һин көн
Страда кежлө мiјан.
Пөжалөма сојыс һаһ.
Солалөма пон шак,

Чаг торјасыс вөчим пан,
Мы-жө сесса шоган?
Сылам, гажөдчам мi пыр,
Чом гөгөрын ворсам.
Лунын гырыс јөз моз мi
Ујалам да һөксам.

Гожом.

Былө шонди кая.
 Јорө јөзлыг гин.
 Жарыс сылөн вая
 Мулы ыжыд вын.
 Чужө, быдмө јөрын
 Картупель да лук.
 Озим мујас шөрын
 Лептысөма сук.
 Вөрын лыдтөм пујас
 Лооны зев јон.
 Космөны нин јујас.
 Шонди би коф дон.
 Визјас вылө мунө
 Том і пөрыс морт.

Ышкө луныг-луно,—
 Вунөдөма горт.
 Мича турун вөчө
 Төв кежө бур јөз.
 Зорөдјасө течө,—
 — Пөтас вөв да мөс.
 Муркөдчөмыс сижө
 Регыдөн оз быр.
 Абу кокнид, пижө,
 Страдна, ышкан дыр.
 Наныс быдмө, кая.
 Сөктө сылөн јур.
 Гожом мортлы вая
 Уна пөлөс бур.

Гожга лун.

Былөн-на рытја кыаыс куси-а, асја кыа нин петөма. Зев-өд лөн,
 кор-ни турун оз вөрзы. Нөкөн некөд абу.

Со шондидыд мытчыгис. Оджө-өмөј ывла вылыд ез ловзы! Лысва кут-
 ис југјавны турун пин. Кыскө петис төв ру. Турунјас, корјас кутисны
 летјавны, копрасны. А каяјасыд кызи золзөны!

Шонди вылө нин каяис. Ва вылыд зирдалө—југыд. Лысва космис.
 Петисны гутјас, гагјас. Бобулјас лебалөны зөризыг зөрижө. Јургиуыгыд
 мында гөп дорад, вөр доради. Черыс ваас кушөма четчалө! А јона-жө
 гажа!

Шондидыд луншөр кад нин. Јона і пөжө! Лыаыс китө чырыштө, пөв.
 Виз вылад зөризыд, град вылад пуктасјасыд нуқыртчөмаөг. Каяјасыд
 лаңтисны. Сөмын лөзјас да гутјас дугдывтөг ызгөны. Шонди рытја дор
 нин. Неуна ыркыитис. Ва вылын јургыдыд оз вөрзы-лөн. Көнкө—көнкө
 номјас кылөны. Шонди летчис. Лысваалис. Гөгөр быдөн лаңтисны. Сө-
 мын сөд кымөр мында ном петис да кутис пелтө сөдмөдны, зыңгыны.

Ареа лун.

Шондидыд тај, тыдалө, дышөдчыны пондис. Мушөма буракө куз
 гожөмнад. дыр оз петкөдчы, дај омөла шонтө. Со поводфайд локмис:

лун-лун дугдывтөг зерө. Каяс, гагас, быдөн кытчөкө вошөмаөг. Уна
кај лебзөма шоныд инө. Корја пујас кушөг, бытто пастөмөг сулалөны.
Мүкөд дырјыс көзид төв шулалө.

Он бара көмтөгид да өтпөлөснад пет ывлаад.

Арја вув.

Гудрасө тај, кымрасө
Мича јенежыс.
Зөбөсөгө нин, саяласө
Југыд шондиыс.
Лөнөма тај, кушмөма
Гажа расјасыс.
Бөрүдөма тај, бөрүдөма
Гөгөр ывлаыс.
Көлөма тај. тыдалө,
Шоныд гожөмыд.
Воөма тај, воөма
Арга лунјасыс:—
Лунтыр зер зерө,
Војбыд төлалө...

Кытчө-нө каясасыс лоины?

Педөг жуалө батыслыз: „кытчө-нө-пө, батө, каясасыс лоины? Мыјла
гылөм шыныс оз кыв?“ Батыс шуө Педөзлы: „кајасыд-пө мунисны лун
вылө, шоныд инө.“ — „Мыјла-нө-пө ескө најө мунисны лун вылас?“ —
„Мыјла мунисны? Өтi-кө көзидыс, мөд-кө, гојан корзны. Најө вөд гут-
јас--гагас да вогөс гојөны. Миян со тани төвнад нинөм абу, а сетчан-
ад быдтор ем. Мөдыс, кор татөни тулыснас шондөдас да гојаныс ба-
ра лоө, сек каясасыд бөр татчө локтасы.“

Асыв воғ рынышыз чепсагө щын.
Југдигөн вартан шы кылө.
Тырөма жугјасөн, іңасөн стын.
Төв жылын тыра су качөдчө вылө
Көзид нин... Шочінік буситө зер...
Зарңа, шондиа көлөма гожөм.

Med воzza лым.

Маржа кылö чуksалö воксö: „Прокö, Прокö, четчы нин. Лым усöма.“ Прокö ödjöжык ырскöбтис воьпаг вылыз. Узкöдчис öшинь дорö. — „Усöма i ем,“ шуö: „аттö, кущöм жугыд да гажа. Вaj ворсны петалам!“ Чожа-вока чиктылиг тырji петисны ывлаö. Ывлаын медвоз лымжыг морт вöчисны. Сегса лымjөн лыжасисны. Сегса лым тупыл туплöдлисны. Бөр-ти möda-mödcö лым пias туплöдлисны. Лунтыр челаф ывлаыг ез пыравны. А лымжыс лунтыр-жö зев пагкыда шляпкис, уci.

Төв пукгöм.

Кынмалö—
 Ар тыдалö мунис.
 Пужжалö—
 Быдлаö зик öшjis.
 Лымжалö—
 Төв, буракö, пуксис.
 Тупкыгис
 Муыс i ваыс.
 Чукöртчис

Грездын став понжыс.
 Бат mödöдчис
 Вöравны мунны.
 Мам ладмöдчис
 Куз кудель кыскавны.
 Чоj лöсöдчис
 Печканөн воj пукны.
 Микаjлö велодчис
 Школаын лыгфысны.

Төв.

Жугыд шонди төдö:
 Ештитс арга уж.
 Зев нин сорөн петö,
 Ветлö öти суц.
 Лептысö i летчö,
 Кусö пырыг-пыр.
 Аски дыша четчö,
 Узö вывти дыр.
 Луныс быри, воши,
 Помтöм лоi воj...
 Локтитс жежыд тоша
 Көзид, би код сбой.
 дорис жуяс, шоряс.
 Вöчис jia пос.

Чирсjis пулыг коряс.
 Лоi гөгөр кос.
 Небыд лымсö лежис.
 Лымжыг он нин мын!
 Небесаыс сездис.
 Муыс из код кын.
 Көзидыг оз повзы
 Ыжку пага морт.
 Керкаын оз овгы:
 Зескыд сылы горт...
 Ужяс вылö мунö
 Вөлөн ödjö зев.
 Оз i шojтчöd уна
 Сижос көзид төв!

Турдө менам киöj,
Коктыр пырис лым.
Тази жуждыд чојтi

Ислала ме дыр,—
Кытчöз мам оз горöд:
„Иван, гортö пыр!“

Төвга турөб војын.

Пемыд. Көзид. Лымjөн тыртö.

Ывла вылын ыждыд төв.

Лымсö посвојасö пыртö.

Помга камгö öзöс пөв.

Оз i лөңлы, төв пыр одзö.

Керка вылыг нещкө төс.

Лымсö гартö, нуö возö.

Кигтис кылö чипас пес.

Пукалам ми пöчкөд кыкөн

Паччөр вылын шы-ни төв.

Гөгөр ывла тыри зыкөн:

Јона шууҗлалö вој төв.

Пöчö печкө. Чöрсис швыргö.

Ме сен вöча гумöд доз.

Керка вылын жбырган шаргö.

Карта сажын шувгö коз.

Пöчöс төлыд сылом шыö

Регыд богтис вугыр—зөр.

Коркө һедыр овмыгт кылö:

Сылөн кiсис усi чöрс.

Сегга пöчö лаңтöм бöрын

Кутас кажитчыны мем:

Бытö кылö сылом, бөрдөм,

Бытö кодкө һавзö сен.

Син оз куңсы. дыр ме ола.

Оз нин коҗлы тајö вој.

Мем зев гажтöм. Ме зев пола.

—„Пöчö, шебрöд менö вай.“

Ставыс колан тор.

I.

Тувсов лунö Васö пөттöздыс котралис веж луд вывти. Куталис бобулјасöс, гагјасöс. Еорсис ас кодјасыскöд. Моздор тырыс миҗа зориг вот-

іс. Сегга локтіс гортас да шуө батыслы: „а јона-жө-пө гажа тулыс—над! Мед-пө ескө век лоө тулыс.“

Батыс шуө: „гіжышт-жө, Вагук, ассыд кывјастө тетрадад.“ Васө гіжис.

II

Воіс гожөм. Васө батыскөд ветліс віз вылө. Лунтыр гажөдчис: чері кыјіс, купајтчис, оз вотіс, туплагіс һебыд, чөскыд дука турун вылын, куртыштис, јур кыскаліс. Рытнас кылө шуө батыслы: „аттө, гажа-жө һін! Мед ескө һөтчыд гожөмыд оз помаглы.“ Тажө кывјассө батыс щөктіс Васөлы гіжны тетрадас.

III

Пукгіс ар. Јөз зілөны—ідралөны һанјас, пуктасјас. Васө лунтыр вөлөн колта кыскаліс гумла дорө. Рытнас град јөрыс сојыштис соркһи да морков, сегга пыріс гортас дај шуө батыслы: „лөсыд-жө һін арнад“. Тажө кывјассө батыс бара щөктіс гіжыштны.

IV

Лым усі. Пукгіс төв. Васө лунтыр іслаліс да гурјасіс даддөн. Доктіс гортас дај шуө батыслы: „төвнад код лөсыд һекор-жө абу!“ Батыс кылө шуө: „нолытө, піөј, лыдфы тетрафсыд, мыј гіжлін тулыс—гожөм јывгыд да ар јывгыд.“ Васө лыдфис, гөрдөдіс дај шуіс: „быд кад тај гажа да лөсыд вөлөма.“

Ескө.

Ок ескө! гожөмыс-кө һекор оз колы.

Ескө шондіс-кө төлын щөщ шонтіс.

Быд лун-кө гажаа сылісны каяјас.

Ескө һекущөм шог-кө оз овлы...

IV. ҚЫВТӨМ ПЕМӨСЈАС.

Морт дінын со кушөм пемөсјас олөны: вөв, мөс, ыж, порг, пон, каң да чіпан.

Вөв дод кыскалө.

Мөс јөлөн вердө.

Ыж туңы—кепыс ыла вурун вајө.

Поргөс јај ыла шөгөдөны.

Понјөн кыјөны—выјөны.

Каң шыр куталө.

Чіпан колк вајө.

Вөрын олыс пемөсјас (зверјас).

Міјан вөр-ваын со кушөм пемөсјас олөны: ош, көјін, руч, көч, сан, вурд, мој, јөра, көр, сөдбөж, нїз, ур, орда. Сегга мукөд пөлөс пемөсјас емөс і.

Пөткајас (лебачјас).

Вөрса пөткајас: гөла, байдөг, тар, дозмөр.

Вадор пөткајас да каяјас: зоғөг, југ, каља, гөгөра, турі, утка (уна пөлөс), товта, істан, ірөј.

Гік гөгөрын олысјас: рака, каша, чавкан, гулу.

Гіздысыјас: сіз, кыр, перк.

Варышјас: куш, суз, каңук, төвсојан, тупјур.

Каяјас: пышкај, сырчік, щаккај, жіјан, віжкај, јодіјур, коліпкај, пінкај, жеждкај, пыста, кызкілкај, жоң, жыж, рып, чікыш, кеңа, көк.

Кызі візан пемөсјас вензөмаөг.

Мөс, да вөв, да пон вензөны: „kodös-pö на пыс-мед јона жураныс (көзайінныс) рафејтө?“ Вөв шуө: „дөрт-жө менө. Ме гөра-көзасө ужала і, турун—пессө ваја і, ассө новлөдла і. Мыјсө ме ог кер?“

Мөс шуө: „чөв, менө-жө-кө-а? Ме став гемјасө сылыс јөлөн верда.“

—„Ен сөрөј,“ шуө пон: „ме-на мед колантор жураыдлы. Ме-өд сылы пөткасө—зверсө корга, сегга ембурсө віза, тіјанөс шөщ і.“

Зык ылад ачыс жураыс петі.—„дүгдөј,“ шуө: „сорнінаныд, ставныд ті ас местааныд меным коланторјас.“

Мыј мед чөскыд.

Каң шуө: „ульөв-пө мед чөскыд сојантор. Ульөв бөрын-пө сөг-са шыр“...

Петук шуө: „зөр да шыдөс код чөскыд-пө ынөм абу.“

Пон шуө: „мем-пө лы вилөдны медса сөлөм вылө воө.“

Ыж шуө: „веж турунғыд бур сојанторҗыд-пө бара ынөм-жө ын абу.“

Мегө.

Пөдөр, Иванкөд да Петыркөд мунисны мөс корсны. Најө ылалыны да шор дорын ворсны кутисны. Педөр ворсиг мозыс „бе-е-е“ кылө бакөстис. Пу сајсаң кодкө „бе-е-е“-жө бакөстис. Педөр шуө: „код-нө тајө һерсө?“ Виқөдөны-кө: на динө зев ыжыд меж локтө, сөд гартчөм сур-јаса. Налөн серамыд! Межыд сөгга кутис Педөр бөрга вөтлысны. Одва і мыні.

Піјана каң.

Міјан ем піјана каң Ваткыл. Піјаныс поснидикөс-на, сінтөмөг. Агыс век мыкө гыоны, турбыласөны да зурјөдлөны мөда-мөдсө. Мамныс најөс һөһөдө, һулө, мојдө налы.

Өтчыд на динө Кащыс матыштчис. Кың тај зонмө каңыд ускөдчис позыд, сінсө паскөдис, гөнсө да бөжсө сувтөдис да кутис муравны.

Ме өтчыд һужөдчыли-жө каң піјан динад, да мамө чырыштіс: „ен-пө колөкө вөрәөд-а, сінтө-пө-өд перјас. Адған-пө, һекөдөс оз лең челаф-динас.“

Чіпан пі.

Мікулај јуалө мамыслыс: „мамө, кыз-нө чіпан піыс колкғыс лөө?“ — „Кызі лөө? Со тај чіпаныд пөжсө: пукалө лун-лун. Виқөд, кызі мукөд дырҗыс четчылас да бергөдлас колкјассө.“ — „Мыјла-нө бергөдлө?“ — „Медбыд боксаң өткофа шоналөны. Чіпаныс-өд ачыс шоныд.“ — „Мыјла-нө колө шонтыныс?“ — „Колк вијтө төдан? Шонтөмнас сөг лөө гөрд јокмыл. Гөрд јокмылғыс лөө гөнтөм чіпан пі. Гөнтөм чіпан піыс гөнгалас да быдмас. Кор сылы колк піас җескыд лөө, кышсө жугөдас да ортсө петас.“

Кащыс.

Өтчыд вөлөмкө Оңө мунө Кащыскөд кыркөщ дорті. Мунас—мунас да кыз тај кыркөщнас і ставнас ваас бызгысас-усө. Ва жужыд. Оңө вартчыны оз куж. Мыј ескө керан? Понҗыс вежөра вөлөма. Сіјө өдјө-

жык ускөдчас ваад. Куртчас Оңоҗыг дөрөмсө да кыскас асөө вадорас.
Не сiјө-кө ескө Оңбөс коргнысө вегиг ез кужны.

Кажлөн төждыгөм.

Сандрөлы каж шеди.— „Ме,“ шуө: „тенө каж садөкө пуксөда.“ Каж шуө: „вај лез менө, либө менсым ужсө ачыл вөч!“— „Кушөм-нө-пө те-над уж?“ гералө Сандрө: „вөча-пө бара колөкө.“— „Сiз-кө инө, со ме-нам поззын пијанјасөј. Верд најөс гутјасөн да гагјасөн, да өвјөдлы сылиг тырји онмовсиганыс. Сесга уыганыс ен еновт, виз каша-ракаыг. Зеригөн, ен көтөд-да. Быдмыштасны да велөд лебавны...“— „Лебавны?! Ме ачым ог куж-да.“— „Кыз гажыд. Медтыкө велөдөма вөли-а. Мөдыс бара төв кежад лун вылө-жө ну, мед оз кынмыны. Туј вылад ен еновт, да бура виз-верд.“

Сандрө чујмис.— „Уна-жө-пө тај вөлөма кажыдлөн ужыс. Мун инө,“ шуө кажлы: „пијанјас дiнад. Тенсыд ужтө вөчсөма меным.“

Пышкај (воробеј).

Пышкај мијан керка лөскө

Вөчө пијанысды поз.

Коркө кокас iзас кыскө,

Коркө вајө вомас гөн.

Пышкај көсјө керка вөчны!

Оз i музлы. Ужыс тыр.

Лунтыр ноксөмыс оз дугдыв:

Ноксиг мозыс сылө пыр.

Горөн, шондi летчөм бөрын,

Коркө вөлиг лаңтас каж.

Луннас коңөр јона музic—

Лөна олө тувсов вој.

Мөд лун бара, мыјөн шондi

Муртса петас асыв воз,—

Пышкај гажа сывны пондас

Чилкө-јөктө „чилк-чок.“

Солыд сөлөм вылас сылөн.

Ас уж помыс кынөм пөт.

Сiјөн гажаа i сылө,—

Көт i сөкыд сылөн уж.

Кык вурдыг.

Кык вурдыглы чіпан колк сурө. Көсјөны-на јукыны, а віждөны-кө: рака лебэ, гоңјалө, гојантор оз-ө сур. Кык ескө ракаыс колксө пыш-јөдны? Кок костө богтан-усө, түрөдөмөн—жугалө. Вурдыгас со кызі вөчисны: оғыс гашагис, колксө богтис кокјас костас, а мөдыс сіјөс бөжө-дыс куртчис да вурдыг роғас і кыскис.

Шыр да каша.

Олісны-вылісны шыр да каша. Шыр мунас турунла, кашаөс щөк-тас шыд пуны. Каша пондас шыд гидравны да шыд гырничас і уөб.

Шыр локтас, пондас голөдчыны, горзыны: „каша-чојөј, вогты, вог-ты!“ Каша оз вогты. Сөгга шырлы сурө ічөтөк роғ да сеті пырас. Са-рај өзөс вогтас, турун доғ катөдас да ректас. Сөгга керкаас пырас да гојны пукгас. Гојгөн сылы шыд пыс каша сурө. Сіјө вілөдас каша-өс, да вадорө летчас. Каша көја леғас ва вылө, ачыс вылас пукгас, да гывны пондас:

„Шыр кывтө-катө
Каша көја пыжөн,
Вурд бөж зібјөн,
Мој лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібјыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.“

Көч паныдагас: „шырө-чојө, леғ менө пыжад.“—„Ог леғ, Пыжөј ічөт.“—„Сөмын көт лапа выја леғ.“—„Лок інө, мыј текөд керан.“ Шыр бара кутас гывны:

„Шыр кывтө-катө
Каша көја пыжөн,
Вурд бөж зібјөн,
Мој лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібјыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.“

Руч паныдагас: „шырө-чојө, леғ менө пыжад.“—„Ог леғ, Пыжөј ічөт.“—„Сөмын көт лапа выја леғ.“—„Лок інө, мыј текөд керан.“ Шыр бара мөдөдчас гывны:

„Шыр кывтө—катө
Каша көја пыжөн,
Вурд бөж зібјөн,

Мож лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібжыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.“

Көјін паныдасас: „шырө-чојө, лез менө пыжад.“ — „Ог лез. Пыжөј
ичөт.“ — „Сөмын көт лапа выја лез.“ — „Лок инө, мыј текөд керан!“ Шыр
бара мөдөдчас сывны:

„Шыр кывтө — катө
Каша көја пыжөн,
Вурд бөж зібжөн,
Мож лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібжыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.“

Ош паныдасас: „шырө-чојө, лез менө пыжад.“ — „Он нин төр. Унаөн-
өг нин.“ — „Сөмын көт лапа выја лез.“ — „Лок пуксы инө, мыј сөгга
текөд керан!“ Ош пукгас, пыж путкылтчас, ставныс вөјөны. Ош өтнас-
өн кольө. Сіјө пукгас каша көја вылө да сывны пондас:

„Ош кывтө-катө
Каша көја пыжөн,
Вурд бөж зібжөн,
Мож лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібжыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.“

Вее видчыгөм лоі.

Шыг көјін коргыгис гојны. Рытжавыв локтис гикт дорө. Кылө: кер-
каын бөрдө кага. Пөрыг пөч кагаөс бурөдө да шуө: „ен келөкө бөрд-а,
көјінлы-өд сета.“ Көјінлы нымкоф лоі: „но, сіз-кө тај тан позө видчыгышт-
ны.“ Сувтис өшін дорас да кутис видчызны. Воис вој. Көјін век видчысө.
Пөч бара кылө шуө: „ен пов, ог сет көјиньды. Медтыкө волас
татчө — пырыг пыр ескө вјам.“ Көјін думыштис: „тыдалө, тан шуөны
өвитор, а вөчөны мөдтор.“ Сөгга өдјө-өмөј ез пышјы бөр вөрө.

Шыр чом.

Вөр дорын кујлис вөв јур лы.

Котөртис, тирөдис сет шырилөј-чојилөј:

— „Чомјөј, чомјөј! Коди те пыцкын олө?“

Некод ез шыаг. Пырис шыр вөв жур пыщкө дај овмөдчис.

— „Шлоп, шлоп“ — четчалө лагуша чом дорө:

— „Чомјөј, чомјөј! коді те пыщкын?“

— „Ме, шырлөј-чојлөј,“ чипсө сен шыр: „те-нө ескө коді ачыл?“

— „Ме, лагуша-вадорса олыс.“

— „Лок-инө, пыр, щөщ олам.“ Овмөдчисны кыкөн.

Регыл стукјис локтіс сетчө куз пельа көч.

— „Чомјөј, чомјөј! коді те пыщкын олө?“

— „Шырө-чојө да лагуша-олыса. Те-нө код лоан?“

— „Ме көчө—чојө.“

— „Лок мјанкөд олам.“

Овмөдчисны сесга кујимөн. Каңзөдө на динө најан рур:

— „Чомјөј, чомјөј! коді те пыщкын олө?“

— „Шырө-чојө, да лагуша-олыса, да куз пельа көч. Те-нө коді лоан?“ —

— „Ме рурчлөј-бөжилөј.“

— „Лок мјанкөд олам.“ Овмөдчисны нөлөн.

Недырмыг довгө сетчө көјин:

„Чомјөј, чомјөј! коді те пыщкын олө?“

— „Шырө-чојө, да лагуша-олыса, да куз пельа көчлөј, да рурчлөј-бөжилөј. Те-нө коді ачыл лоан?“

— „Куз пельа көјин.“

— „Лок пыр мјан динө.“ Вітөн мин сесга овмөдчисны. Лөсыда олөны-вылөны сен.

Коркө шлапиктө на динө ош. Равөстис:

„Чомјөј, чомјөј! коді тани олө?“

— „Шырө-чојө, лагуша-олыса, көчлөј—чојлөј, рурчлөј-бөжилөј, да куз пельа көјин. Те-нө ескө коді?“

— „Ме ош, быдсөнөс повзөдыс, полыс, ставнытө ламөдыс.“

Ускөдчис ескө вөв жур вылө, да удітисны чепөсјыны чомјыс.

Карно.

„Быд тувтчөмын сувтан! Аттө быш омөл!“

Кузма кер тыра вөлөс „швач“ кучкіс.

Вөв ыжыда полыштіс, нещыштіс дофсө мыј вермөмгыс. Воис жужыл чөј. Вөв қикөз сувтіс.

Кузма корөіс сыв куза ул пу. Ускөдчис вөв вылө да пинсө јрыш-

төмөн кутис кучкавны. Вөв кыкыг-кужымыг нөшта зелөдчыліс. Сегга уоі.
 — „Мыж-нө тажө!“ Кузма өдјөжык вөлөс рачіс.— „Четчы, Карко!“
 Карко пластөн водіс да кутис пошіктыны.
 — „Мыж-нө вөлыс лоі?“—Кузма рікөстіс бөрдіс.
 Віөм бөрад көт век бөрд.

Істан піжан.

Өті віз вылын вөлі Істан поз. Ыщкысјас турунө Ыщкісны да.
 поз кушө колі. Істан шуө піжаныслы: „енө-жө бара увгөј, мед некод
 оз кыв. Бөрті рйтнас ме зеба тіжанөс кытчөкө.“ Ачыс лебзіс гагјасла
 піжаныслы. Өті Істан пі шуө: „вајөј чірзыштамөј. Том дырјыд-жө-өд
 гажөдчыныд-а.“ Кај піжан зев јона кутісны чірзыны, чіпсыны. Чіп-
 сөм шыад локтісны чельадјас. Адзісны Істан піжанөс да гортас і нуісны.

Көк.

Көк шуө жіјанлы да щак-кајлы: „а лөгыда-жө былө коліп-кајыд.
 Кыз зонмө шутовтас да кутас саркөдны, лібө нақөнікөн эльгыны!
 Ме лөгыда нін была, а сіјө меыг-на лөгыда былө.

Сылыг кывзөмнад ме ачым щөщ велалі.“

Жіјан шуө: „онө-ө-нө сіз-кө былышт?“—„Пофө.“ шуө Көк.

Пукөіс коз пу јылө.— „Кывзөј!“ шуө: „кук-ку-у, кук-ку-у!..“

Позтөм көк.

Рытла дор рас-вылыг

Көк горзөм.

Нораа кылө:

„Кук-ку-у, кук-ку-у!“

Ічөтік мөс коргыс

Ныв сылыг

Јуалө-былө:

„Көкө-ө-өј—чојөј,

Көкөј—чојөј!

Мыјла сіз

Нораа былан?“

Көк сылы воча

Былөмөн—жө шуө:

„Позјөс тулыс

Аслым ег вөч.

Јөз поз адзі—

Колькјөс пукті.

Чаркан пөжіс

Колькјөс менсым.

Чельад петіс,

Јөз мам вердіс.

Чельад менам

Ог төд көнөс.

Позтөм пөтка

Өтнам ола.

Тазі коңөр

„Кук-ку“ колі.

Аслам былөм

Менө нерө:

Јөз поз пукөі—

—Кук-ку колі.

Кук-ку-у, Кук-ку-у...“

Најан руч.

Өтк руч божнас капканө шеді. Мездыгірад сылөн божыд і ори. Руч жугылтчіс: „тајө-өд,“ мөвпалө: „јур јанзім. Став ручыс бөжа-а, ме өтнам бөжтөм. Мыј і керны?“ Руч муніс мукөд ручјас дінө да шуө: „ручјас. ме ө бөжөс керышті, ті гашкө керыштад—жө-да. Ұік-өд сыыс нінөм.“—„Бөжтө ворсөөм бөрад мыјкө те вісталан нін, бөжа-кө ескө вөлін ен таз сорніт.“

Бөжтөм руч јанзімөн сорөн муніс ручјас діныс.

Утка поз.

Өнө батыскөд вөлөмкө чері кыјан іныс локтөны. Мунөны віз вывті. Кок увгыныс „жбыр“ утка лебзіс. Вірөдлісны: мыр бердын утка поз.

—„Віт колк!“ горөдіс Өнө: „вај өктам. Со тај: пестер тыр чері дај, колк дај јажөснїча вылад.“ Колк бөстїсны. Сөгга һеылө муныш-тісны да пукоісны шөјтчыны.

—„Вірөд,“ Өнө шуө гусөһікөн: „уткаыд бөр позјас локтіс...“

—„Лебзіс нін бөр,“ шуө батыс: „вывлаңө тај-нө лебө! Мыј-нө тајө, јөјміс-өмөј, өдва гіннад, сузан!“

Утка кајіс, кајіс вывлаң. Бордсө шымыртіс да һөв моз увлаң уг-көдчіс, да кыз тај сөгга швачкыгіс муас. Өнө котөртіс утка шөј дінө.

—„Батө,“ шуө: „кулөма тај-нө?“—„Ғерт кулөма, вісіс-да“—„Мыјла-нө?“

—„Колксө бөстїм да, сіјөн.“

Ур.

Коз пу јылын мїча ур

Вөлі јона ворсө.

Увјыс увјө четчыштө,

Мїча колјас кілльө.

Іса тугөд локтө пон

Ура пулаң рөдјөн.

Коз пу вылө чатөртчіс,

Кыз мыј вермө увтчө.

Урыд ворсө, бергалө,

Увтчөмсө оз ескы:

„Сібдөд-пө көт гөлөстө,

Татчө һе-жө кајны!“

Увтчөм шыө пішщала

Пујас сајыө петіс.

Ылысаң-на кағаліс,

Урөс јурас реғгіс.

Лысјас пөвсті усі ур

Понлы бурөщ вомас...

Көч.

Көчид сiјө зев полыг эвер. Эик коңор коф. Быдөн сiјөс кезөвтөны. Быдөныг сылы пов: эверыг i, варышыг i, мортыг i. Лунтыр коңор кулө, вугралө эебсөм iнын. Куз пельяссө нужөдөма мышку вылас да кывзө, оз-ө кодкө лок, оз-ө ков пышшыны. Уэигас веэиг гинмыс көчылдөн вогса.

Лунын көч оз лыст премеја петавлынысө. Коркө рыт өөрөн петас вөліг поліг тырји. Кылас-кө пон увтөм, либө доф шы, пондас көч повэомысла шыбласны өтарө-мөдарө, гырыга четчавны. Воэө котөртлас, бөр бергөдчылас. Эугө тужсө, мед егкө корсны оз кужны.

Х. Морт жылыг.

Јонжыка да омөлжыка.

— „Мыјла-нө мортыдлөн гинмыс да пельс кык, кыс кык-жө, а вомыс өти?— „Med сiјө јонжыка виэөдас да омөлжыка очсалас. Med јонжыка кывзас да ешажык сөрас. Сөгга мед јонжыка ужалас да ешажык сојас.“

Вөрса.

Өгип чөдлач јөрө ылал да пемыдөз вотчис. Сөгга поліг тырји мөдөдчис гортас. Виэөдө да: шор дорын вөрсаыс сулалө. Өгиплөн кышмуні јургыс сувтис. Коңор сафтөгыс котөртис гортас. Аскінас Өгип мөсјас-өс вөтлө кукјөрө. Воіс төрытја повзан іныд. Виэөдө: вөрса пыффыыд кыз-пу мыр сулалө.— „Коңөрөј дај меөј,“ думыштис Өгип: “со мыыг повзысөма!“

Веэ оз ло.

Пөрыс морт вөлі керка јөрас пунктө сус-пу. Јона мыргө: муалө, кујөдалө. Сылы i шуоны: „мыј-нө нин те, пөльө, мырган? Тајө суспомыд-өд тенад колъ сојөм оз-жө нин ло-а.“ Пөльө шуө: „ме-кө-пө ачым ог сој, кодкө-пө-өд сојас. Оз-ө кодкө бурөн каэтыштлыг лө.“

Гөрыг.

Кыпөдчө вөр сажсаң тувсовја шонди.
Гөр бөрса муніг моз сывны ме понди.
„Му куҗа муна ме, кыпыд зев лов.
Оз бара гөрыгыд гажтөма ов!“

Пос.

Керка бердын вөлі пос сулалө. Тасҗасыс егкө сылөн ставыс өткөд-
өг вөліны, өткызаөг, да вылыс таскыс мыжкө ошҗысны кутіс:

„ме-пө мед вылын, даҗ мед ыжыд.“ Ез дыр ыжыдав. Локтіс морт
да бергөдіс постө мөдарө помөн. Сөгса увлаң журөн сувтөдіс бөр керка
бердө. Мед вылыс таскыс лоі мед улын. Вот теныд і лептыгөм!

Кык амыг.

Кузҗеч доріс өті көрт торҗыс кык амыг. Өті амыгсө дортчыгылыс
нөбіс крестанін, мөдсө купеч. Крестанін пырыс-пыр-жө амыгнас амыг-
алис гөрсө да кутіс гөрны. Купечлөн амыгыс во гөгөр куҗліс лавкаас.
Коркө кыкнан амыгыс бара аҗҗыгысны. Купеч ордын куҗлөм амыг быд-
сөн сімөма, өд, а крестанін ордын гөрҗын олөм амыг жежыд, југҗалө
езыс моз. Сорні выв воісны. Сімөм амыг і шуө: „мыҗла-нө те ташөм
југыд лөбмыд? Ме таҗ-нө југдөм пыдди јөнҗыка немди.“

— „Со мыҗ понда,“ шуө југыд амыг: „ме пыруҗалі дугдывтөг, а
те сөмын бок вылад куҗлін.“

Кажла віҗөдла аслам му вылө.

Кажла віҗөдла
Аслам му вылө,
Німкоҗасышта.

Мыҗ тон вајө мем

Аслам кіподјөј

Меным воҗөссө.

Кушөм, маҗбырөј,

Лөбыд віҗөдны

Өні сінҗаслы...

Ен-өд ташөм вөв

Теөј војдорсө

Вөчны бостҗигас.

Гөд вөр шөрыс-өд

Тенө перҗи ме.

Јона мырсылі.

Шщем сук пармаыс

Тенö мезді ме,
 Вості шонді воэ.
 Тенö вöчигөн
 Уна пöс кистлі
 Кöзүд му вылö.
 Тенö ректигөн
 Уна мыр бертлі
 Гырыс вужаöс.
 Топыд ежатö
 Гөрјөн путкылтлі
 Бура унаыс.
 Көрта пинаөн
 Тенö небзöдлі,

Јона агсавлі.
 Öнi, мајбырöј,
 Мiча шылквiзан,
 Гөлөм гажöдан.
 Зарнi шепјаснад
 Кыша кылыштан,
 Меным копрасан.
 Тед ме бурсiја
 Муса муöјлы,
 Пыр таэ бур лоны.
 Тенö вöчыслы
 Вежа Уж нiмлы
 Улö копыртча.

Шуд.

Выј војталан гожжа лун. Бур јöз кос турун чукöртöны. Габö Педөр öтнас стынiтö-уэö виэвылас.— „Час-пö муэi-да шöйтчышта.“ Сесса час-мöд нiн уэö. Не Габö Наста-кö ескö гашкö лунтыр уэiс. Сiјö сад-мöдiс: „мыјнö,“ шуö: „Педөр, уэан, аслад тај-нö, кос турун кујлö-а. Кужан-кö öнi-жö i ужавнытö-а. Быд лун-öд абу тащöм гажа да гожжа. Виэыд зер улö сурö-да, ачүд-жö кутан норасы менам-пö шүдталанöј абу. Быдсөнлөн-пö туруныс кос да веж-а, менам-пö бакшасöма, кујöд код.“

Вежöртöм аң.

Öпрöс, iчинлыс улыс кумгыс шырјас госсö сöјöмаöс.— „Аттö,“ шуö: „öivö. Мыј кутан керны? Мат тајö шырјасөн. Лоö буракö канöс jöрт-лыны.“ Канöс jöртис. Коркö Öпрöс iчин летчiс улыс кумö. Виэöдö-кö: сылыс канүд јайсö i, выјсö i, госсö ставсö гожжма.

Кык фадö.

Кык фадö вöлөн паныдасiсны эескүд iнö.— „Вай кежышт,“ шуö öтiкыс: „ме термаса.“— „Ачүд кежышт-но,“ шуö мöдыс: „ме термаса-жö.“— „Поэö-жö-öд неунатö вескöдыштны!“— „Тед-öд поэö-жö. Абу-öмöј öткод?“ Термагыс фадöјас лока дыр венчiсны. Локтiс којмöд фадö да шуö: „кодныд јонжыка термагад, регыджык кежыштöј-daj.“

Чоја-вока.

Васук да Марја ворсöны. Изтöг дозъыг да чаг торјасыг течöны керка. Кызкö ворсигад Марјалөн керкаыд і кизіс. Васук піңсö јірышт-öмөн ускöдчіс Марја вылö: „пелдінто,“ шуö: „шонта! Мыјла жүгöдін.“ — „Ен, ен лöгас, Васук,“ шуö Марја: „ме-öд ачым лöгöдä.“ Васук пыр і һебзис да шуö: „вај ачым һін вöча.“ Сегга вöчіс. Керка сылөн важ доргыс бур артміс.

Вег вензöм.

Туж куза вöлі кык морт мунöны. Налы туж вылыг һига сурі. Öмыс шуö: „тајö һигасö меным, ме вöјдөр адзі.“ Мöдыс шуö: „меным-жö-кö-а, ме лепті-да.“ Најö вензан інö локтіс којмöд морт да јуалö: „кодныд-нö-пö кужанныд лыффыснысö?“ — „Һекодным,“ шуöны. — „Һекодныд-кö-пö он кужö, һигаыс һекодныдлы-жö оз ков.“

Јүгдö һін, вокöј!

Јүгдö һін вокöј,
Матыштчö лун.
Лептысö шонді...
Ужавны мун!

Вынтö ен жалит,
Воқö ен віқ,
Ужавны колö
Јонжыка сіқ.

Сој тенад зумыд,
Мывкыдыд бур.
Морт ногөн вермö
думајтны јур.

Адқан те ачыд:
Помасіс вој...
Кыпöдчы, вокöј,
Вескöдлы сој!

Му мијан паскыд,
Вöчан тор ем,
Ставымылы тырмас
Ужавны нем.

Мыј верман бурöс
Сіјö і кер.
Узöмсö вунöд,
Зілжыка вөр!

Шöјтчытöг тилсы,
Кытчöқ те том.
Пöрысман—воас
Ужјаслы пом...

Јүгдö һін, вокöј,
Матыштчö лун,
Лептысö шонді...
Ужавны мун!

Ко́зувкот.

Отчыд ме муні чөд вотны. Вірəда: пу бердын зев ыжыд ко́зувкот поз. Вывтис ветлөдлөны ко́зувкотјасыс. Мыј ескө лоө, вөрəда-кө поз-сө? Ме бості бөф да позтө торкышти. Ко́зувкотјас гыҥисны, кутісны виз-лавны өтарө-мөдарө. Ускөдчісны торкөм ін шылөдны, кыскавны важ інас лыс чірјассө. Нөдыр мыот ме бара позтө гудырті. — „Час миса торка налыс ужсө.“ Торкөм пыфдї сөмын өдзисны. Ме дасыс кымын зүгли на-лыс позтө. Он тај вермы вөлөмкө налыс ужтө зүгны. Сөмын најө јон-жыка локмисны. Мед бөрын, ускөдчісны ас вылө да кутісны кі і кок куртчавны.

Мам.

Отчыд төвса рытын вөлі ена-пїја мунөны туж куҥа. На вылө ускөд-чісны көјінјас. Мамыс водтөдіс кагасө туж вылас, ачыс водіс сы вылө да горзіг тырјі кінас і кокнас кутіс шенасны көјінјасыс. Сы горзөм шыө өдјөжык локтисны вөлајас. Вірөдөны-да: мамыслыс көјінјас кі і кок гырбөз куртчалөмадө, а півс зөнвіҥа.

Көјін.

Көјінјасыд-өд сө зев горшөс. Јајыд-кө сурө нінөм відчыгтөг јај і лы вазөдөны-сөјөны. Оти көјін сігтө горшасіс-горшасіс да, өтчыд і ви-діс. Сөсөа чік жагавны кутіс. Сы шөрө сылы турі паныд лоі. — „Ме,“ шуө көјін турілы: „те дінөз зев ыжыд мөгөн. Тенад голанд куҥ, перјы,“ шуө: „горшыс јенмогысөн лы: виңді. Перјы, мынтысаөд ужсөыд.“ — „Пер-јам,“ шуө турі: „паскөд вомтө!“ Көјін вом паскөдіс. Турі куҥ голанас сүјіс јурсө сы горшө да, лысө кыскіс.

— „Вај-жө,“ шуө: „сөсөа мынтыс отсалөмөыд.“ — „Мынтыса?! горөдіс көјін: „те-жө менам горшө сүјлін голатө-да, ме-жө і мынтыса! Јуртө-кө ег куртчы і сіјө шаң. Мунлы-жө вај өін воҥыс да мөдыс ме шөрө мед абу вөлі лөөдчөма!“

Нем помөыд он пышјы

Гөрыс-көҥыс јуалө матрослыс:

— „Кыҥ-нө-пө тенад батыд кулі?“

— „Вөјі-пө,“ шуө матрос.

— „А пөлыд?“

— „Вөјі-жө.“

Гөрыс-көзыс быдсөн повзис.

— „Кыкнанныс,“ шуө: „вөјіны?! Те-нө кыз лыстан матросавнысө?“
Матрос гөрыс-көзыслыс жуалө:

— „А тенад-нө кыз батыд кулі?“

— „Волпас вылын-пө.“

— „А пөлыд?“

— „Волпас вылын-жө-пө. Кыкнанныс бур ногөн куліны.“

— „Батыд і пөлыд волпас вылын куліны? Кыз-нө те лыстан волпас
вылас воднысө?“

Ыжыд асыв.

Четчы, Иван, четчы, сошайт!

Ывла вылын паскыд жугыд,

Өшінжасын кусі бі...

Четчы, Иван, дона пі!

Талун празник, жугыд празник,

Коңөрјаслы гажа празник.

Талун гөтлы ыжыд лун...

Четчы, Иван, карө мун!

Четчы! Јөзыс уна-уна

Міча плагөн карлан мунө.

Плагыс жугыд, бытө бі...

Четчы, Иван, дона пі!.

Гөгөрвоисны.

Өті морт кулігас піјаныслы шуө: „овмөс уна ныв—пінад ме нинөм ег вермы лөсөдны. Ембур колны тіјанлы нинөм абу. Өті тор сөмын ме бурсіны верма: ужалөј јона мунытө. Выл мунытө ен еновтөј. Помавны ме ег нин вермы. Пөрөдлі тај ескө вөрсө-да, сіз қолі. Мырсө бертны тіјанлы нин лөө. Ен еновтөј. Уна ембур сес сурө кутанныд-кө бура ужавны. Уна бур тор адқанныд, овмөсныд содө. Сөмын өні мыр улын-на сіјө. Колө мездыны сетыс. Өні сіјө зөбасын моз-на кујлө. Тіјан сајын адқөмыс. Өтув ужалөј јона!“

Бат кулі. Піјаныс батлыс кывјас мөд ногөн гөгөрвоисны. Чајтісны, ферт-пө сен клад ем. Вок котыр бөстчисны корсны. Јона кутисны ужав-

ны. Мыр бертöны, кскалöны, гөрöны. Öтi ежа тор весiг ез кол вөр-
 абдытöм. Зоннас лукралiсны. Му зев жона небзiс, вес пуркжалö. Клад
 ез сур. Шенчан колiны вокјас.

Коркö сiјö му вылö кöзiсны су. Мöд еоас зев бура воiс. Вöлыст
 сек гөгөрвоiсны: „со-пö тај көн вөлöма кладыд!“

дортчыөјас.

Камгöны дорöны
 дортчыөјас.

Вылысан сөкыда
 Усöны көрт вылö
 Мөлөтјас.

Ыпкöны—пöлтöны
 Пушканјас,—

Тырöма ловныс.
 Öгыр моз доналö
 Гөрнiын көрт.

Ламалö, пызрасö
 Нöш улын гөрд.

Бi зерөн савкјöдлö
 Гөгöрыс кы,

Зарнiөн мiчаа
 Кiссö.

Кашкöны-музöны
 дортчыөјас.

Зожгысö—војталö
 Көрт вылö пöс.

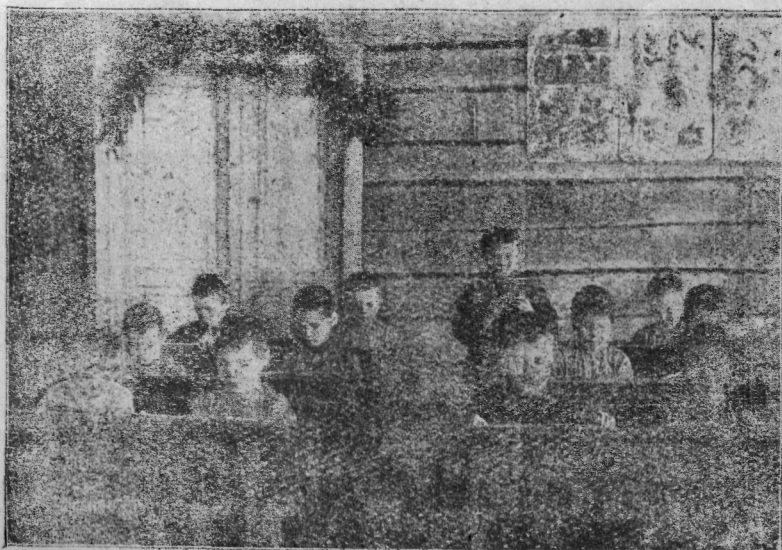
—„Вачкыштлы!“
 Горöдлö јортыслы
 дортчыө.

—„Јонжыка, вокö!“
 Шуыштлö мöзыс.

„Med бур лоас гөр!
 Пыдi med муркöдас,—
 Лукыртас му!

Med дортчыскöд гöрыс.
 Öтвылыс олас!

Med чарлакöд мөлөт
 Öтлаö кысас!“

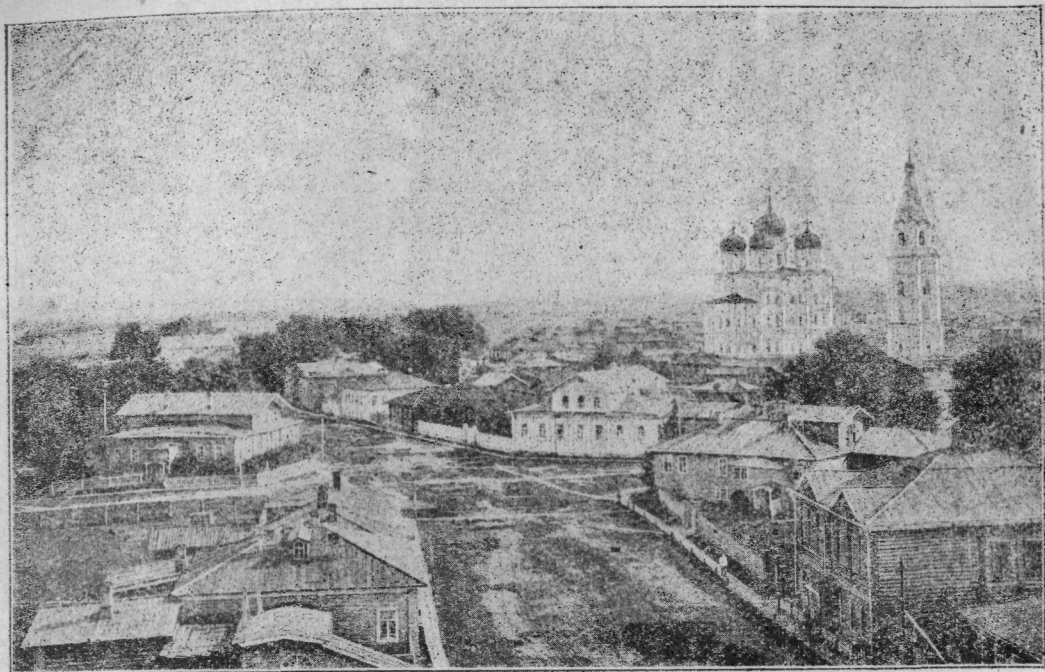
Вiсталöј мыј адчанныд?

Сыктыв кар.

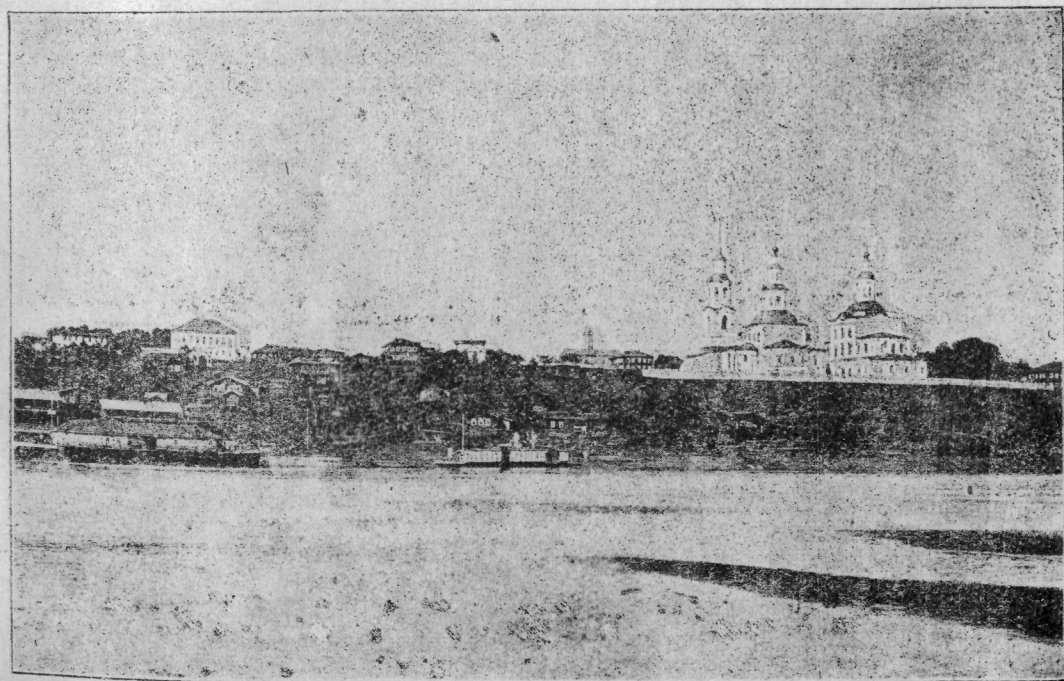
Комі муын ем өті кар, коміөн-кө шуны „Сыктыв кар,“ рочөн—Узт-сысольск. Сіјө пукалө Сыктыв ју дэрын. Карсан 3 верст кывтыдын Сыктыв јуыс угө Ежваө.

Сыктыв кар комі мулөн јурыс і бөлөмыс. Сетөні емөз Комі Інэти-тут (ыжыд школа), 3 шөр школа (2 ст.), уна пэсны школајас, ем Комі ыга леқан ін. Сэні жө петөны комі газетјас: „Уж“ да „Гөрд југөр“.

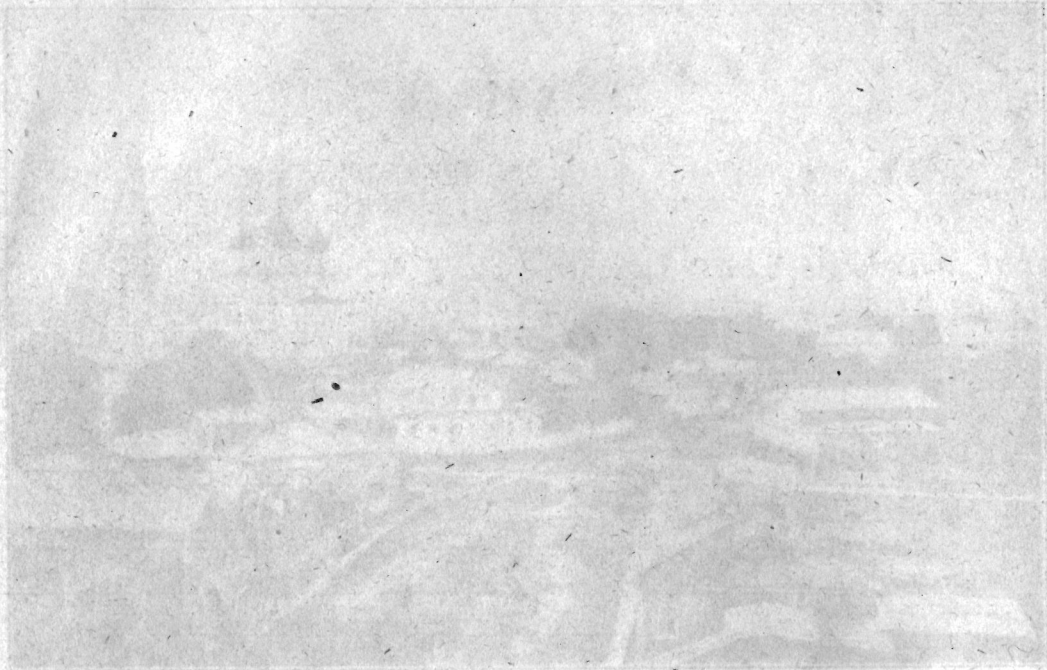

Сыктыв кар каланча вывсаң

Сыктыв кар мӧдла пӧвсаң

WAGON ROAD, B. I. LARSEN, 1904

WAGON ROAD, B. I. LARSEN, 1904

Төдтөм кывјас вiсталоm.

- Ассö, атьö (Верх.-Выч.)—спасибо
 Алкöс, лажмыд, лапкыд,
 Арпi, јос, мољ
 Бат, ај—отец
 Бөрдны, горзыны (Сыс.)—плакать
 Бор—межа
 Бобув—бабочка
 Вурзалö, омљалö, ералö, унналö—воет
 Вiда, ыждада, пiннала—ругаю
 Векныд, оттöм—узкiй
 Вiза орда—вурундук
 Вөр, јаг (Уд.)—лес
 Востiс сiнсö, паскөдiс сiнсö
 Вöчны, карны, керны—делать
 Во гөгөр, во чөж—круглый год
 Вiрiч, вiрöч—рассадник
 Вежан, перьян (Иж.), бөжанка (Сев. Кам.)—крестная
 Војт, вöт—капля
 Ворга, жөлöб—желоб
 Вурд—выдра
 Вежа-веж мыст, мөда мөд вежмыс, воґасiг тыр, вежөн-вежөн—
 вперегонку
 Вежон, нефель—неделя
 Вежалун, нефеля (В.-С.),—Воскресение
 Вензыны, венсыны (В-С)—спорить
 Вiны, начкыны (В-С)—убить
 Војтва, пөтöк—дождевая капля
 Вугралöм, суналöм—дремать
 Вурдыс, бурдыс—крот
 Гач, вешјан (В. К.)—шаровары, штаны
 Гынкöм, гынкот, туны, пiмi (Сев. К.), гын катанiк (В.-С.)—валенки
 Гөбöч, жожув (Луз), голбеч—полнолье
 Горөдiс, кiтöстiс, чукөссiс (В. С.)—запел (петух)
 Гож—Солнцепек
 Гу, шoјна, (В.-К.)—Могила
 Горөдiс, кiтöстiс (В.-К.), равöстiс—закричал
 Гыöны, ветлöны жуöны—кишат

Гашкө—может быть
 Гөһытышт, котөртышт—побеги!
 Геб, пөім ном—мошка
 Гөрд гөб, өш жүр—боровик
 Галөн ворсны, туртарөн ворсны,—играть в спрятки
 Гөгөра—гагара
 дөрөм, јернөс (К), јөрдөс (Л.)—рубашка.
 дозмыны, лөгөдны—надоедать
 дукөс, сукман, эіпун—пальто.
 Ем, выім—есть
 Ежөр—осока.
 Ез крукас, ез кышаг.
 Жугөдны, пазөдны—сломать
 Жо пу, жолпу (В-С)—калина
 Жбырган, жувган (Иж)—ветробой (игрушка)
 Жоң, руңжа (В.-С.) красногрудка
 Жлан, пыста—синица.
 Жужыд ва, пыдын ва (В.-С.)—глубокая река.
 Жыж, рып, жіж—стриж
 Зіл, чој (П.)—прилежный
 Зумыштчөма, копыртчөма думајтө—задумался
 Зыртчө, ыртчө—трется.
 Зорөд, сабрі (Иж)—зарод, стог.
 Зорөд јөр, остужја.
 Зормыны, сивөјтны—седеть
 Зірдалө, југјалө—сияет
 Зөрізалө, чветітө—цветет
 Заркөдны, востны—открыть.
 Зік, нач—совершенно
 Заркены сінтө, гар керны, ічөтыка востыны.
 Зөрің, чвет, чача—цветок
 Јдөртөм—неряха
 Јн—место
 Јң, јңка—(В.К.) нывбаба—женщина.
 Ічін, вөтка—тетка.
 Ічөт, посні, поңі, зөля—маленький
 Істан, шөркофјем вадор кај—вид куличка.
 Ірөј—мед ічөт ва дор кај.—вид куличка.
 Ідрасны, вөфитчыны (Иж.)—обряжаться.
 Јіргыны, сојдыны—щипать траву.

- Журлос, журут (В-С) — подушка.
 Луктало, ваало (Иж) — поит .
 Жуор, горны — весть.
 Жоль, ічотик жу, козмывтём шор — речка.
 Женеж, небеса, кымор — небо.
 Жаг сер, войленька (В.-С.) — волнушка.
 Јі, јы (В-С) — лед.
 Журсігус, пернагус (Иж), Шырань (В.К) — стрекоза, коромысло.
 Котортіс, пышјіс (Иж) — бежал
 Котсё, котке — кулахчет
 Крипча, көйнос (Иж), кашнык (В.-С.) — кринка
 Куран, нарман (Н.-В.), курјан (Иж) — грабли.
 Көті, чурк (Иж.) — коты.
 Кыс — обувь из невыделанной шкуры коровьих ног.
 Каяома, кыптёма — поднялось.
 Карта, шы, гід — хлев.
 Кельыд — бледный.
 Козув — звезда.
 Кар — город.
 Каң, кас — кошка.
 Куткырвізё, чуқырчөмөн пукало.
 Көлуј, клам (В.-С.) — вещи.
 Кабала, чоккөм гижөд (С. Кам.) — бумага.
 Козјан, чер новлөдлан көрт вуг коф тасмаын.
 Кышлавны, гартчыны — вертеться (около кого-нибудь).
 Каланка, ілым, калёга, саксон — брюква, галанка.
 Кушман — редька
 Кад, пөра (В.-С.) — время
 Козувкот, козув (С. Кам.) кодкузуу (Иж.) — муравей.
 Кыном сумалөма, щыгјалөма.
 Котыра картофель, тыра, чукөра, позја картофель.
 Кутны, візны — держать.
 Кырө бужгө — обрывается.
 Кај, чівкан, кага, туту, туг — птичка.
 Квајт палыч — коростель.
 Кыр, сөд сиз.
 Кекеңөн, кіөн; посні челафлы шуоны „кекө“
 Каңук, варыш, кај варыш.
 Көвтым, ічотик тыв, четотка — бредень.
 Көч јола, піпу зур — подосиновник.

- Кывтём пемсјас, кывтём вомтёмјас—животные.
 Кыр, жовна (В.-С.), сөд сиз (Л.)—тырка.
 Куш—орел.
 Куртны, курасны (Л.)—грести сею.
 Кор—лист.
 Кыркөщ, бужөд, кырөдөма ин—обрыв.
 Көја, гора дод—позвоночник птиц.
 Лыјасисны, чапкагисө (Пер)—бросались, кидались.
 Лыстыны, чилкөдны (В.С.) доить.
 Лаз, лузан (Иж).
 Лөс, пөдөг, шы пөлөс—вышка.
 Лаытны, чөлны—затихнуть.
 Лептавыны ва—кыпөдны ва.
 Лък, ксзел—бабки.
 Льоль, пучеј—улитка.
 Лъагуша, матка—лягушка.
 Лъжнөг, жельнөг—жищовник.
 Лъамөдны—давить.
 Мала зимази, мала муш, мизуј—пчела.
 Мојд кыв, мојдан кыл—сказка.
 Мокаст—слово, употребляемое в раздраженном состоянии.
 Мичажыка, басөджыка—покрасивее.
 Мој—бобер.
 Мөда-мөдсө, ота-мөдсө (В.-К.)—друг друга.
 Мегө, мегар—баран.
 Ноксыны—возится.
 Најан, муфер—хитрый.
 Нөд кыв, нөдан кыв, төдөдчан кыв—загадка.
 Наңөник, нөжјөник—медленно.
 Норасны, жалобитчыны—жаловаться.
 Намыр—костяника.
 На пыс, на пыщкыс—из них.
 Нөјтны, вјны (В. С.)—бить.
 Нагруник, запон—передник.
 Нымкоф, рад—любо.
 Нынкөм—лапти.
 Навда, пөт, навалда—сорная трава.
 Нывщак, пельщак—сморчки.
 Ныз соболь.
 Нэк—молока.

Нын пу—липа.

Нъань шомос—квашня.

Омоль, лок, умоль,—худой плохой.

Оль, васод вор, кытыг віг вочоны.

Орда, урда—вурундук.

Оз—земляника.

Ојдны, ваон бостны—залить.

Озос, оз, ыбос, обес—дверь.

Отув, отыв—заодно.

Ошка-мощка, бычө жөнөш—радуга.

Омиг—малина.

Почө, баб—бабушка.

Пица, агас (Иж., Выч.)—борона.

Пи, зон (Перм.)—сын.

Понда (мыј понда), серти-за, поэтому.

Пими—сапоги из оленьей кожи.

Паныдасисны, воча воисны—встретились.

Потка, кај, кага (Уд.)—птица.

Пастасис, кышасис (Сые.)—оделся.

Порог,—тагес.

Плет, орс.

Полан, чипсан—лудка.

Посали, ыылөди—вспотел.

Пос, пым (Иж.)—горячий.

Поль, фед—дедушка.

Полөкала—пугало.

Паи—ложка.

Перји, сузөди (Иж.)—достал.

Пөлөчыча, пөлуф (Выч.)—василек.

Пажин, пажын, пажин, пажун.

Пөртчысам, кульсам (В.-С.)—разденемся.

Пон пир, пон баз.

Помеом, порөмитчөм, прудитчөм (В.-С.)—запрудишь ручеек.

Пон пув, жаглув, кос пув.

Пельыг пу, сөс пу—рябина.

Пышкај, пежкај—воробей.

Перк, гөрд жак (В. К.).

Перјас, кыскас.

Патурликоис, турисув бергөдчис (В. В.)—кувыркнүлся.

Рафөйтны—любимъ.

- Ру—туман.
 Рас, кыз пу вөр—березняк.
 Репас, лым пыцца поз. Сёла көзид дырји сунгыкас пыдö лым пиö
 i сені оло.
 Рём, чвет—цвет (краска).
 Рып, жыж—стриж.
 Роз, огта (В. К.), кайт (Иж.)—нора.
 Сафмодны, палёдны (Луз.), катны (В. С.)—разбудить.
 Сөмын—только.
 Сус пу—кедр.
 Став, дөс (В. К.)—все.
 Со—вот.
 Сөн—жила.
 Сі, сі—волосок.
 Сыв, щөг, гөс—жир.
 Сарај, пөсјыв—сарай.
 Сан, вөркас (Л.)—рысь.
 Сөстөм, чистөј—чистый.
 Собавны, ујалны лым пыцті (В. С.)—бродить по снегу.
 Сувтса—стоящий.
 Савкјыны, резны (Иж.)—рассыпать, разбросать.
 Суркнәлөма, кусынтөма—завернул, поджал.
 Соркы, букла (В. С.)—репа.
 Сорөм, течас—скирда.
 Сөла оз, бероз—поляника.
 Гералө, ваккө—смеется.
 Сөд бөж, бөж (Иж.)—горностај.
 Туплөдлісны—катали, перевертывали.
 Тобокі—чулки из оленьей кожи.
 Тајкө—чуть-чуть.
 Төз, лобөз, дука турун.
 Тонө, то-тај—вот где.
 Туса пу, труса пу (В. С.)—можжевельник, вереск.
 Тасті, бекар—миска.
 Төвсојан, төвјуыг—вид ястреба.
 Тупјур, лаксуз—сова.
 Тонөдөз, тонө—вот там.
 Турі пув, турі моль—кляквa.
 Төлыг—месяц, луна.
 Тув—фунт.

- Тупель, тупең—туфли.
 Туни—валенки.
 Товта, мед ыжыд вадор кај—вид кулика.
 Топкан, нырөк—ухаб.
 Урщак, урка.
 Уркај, кальчи-кальсве—квест.
 Уллөв, шоныд' јөл (В. С.)—молоко.
 Упыш, увпыш (В. В.), улпыш (В. С.).
 Чіпан, курөг—курица.
 Чукөртіс, јукөртіс (Ул.), коріс (Перм.)—собрал.
 Челаф, јіләм, јылөм—дети.
 Чукла, кыщыла (Иж.)—кривой.
 Чој, соч—сестра.
 Чој, керөс—угор.
 Четчіс, сувтіс—ветал.
 Чој, кыр, ноғ (Вым.)—гора.
 Чорчыны, чордыны—затвердеть.
 Чумалі, суслан—суслон.
 Чікыш, чікіч—ласточка.
 Чуман, падјан—берестяная коробка.
 Чөдлач, чөдлас—голубика.
 Чур беффон—в спрятки.
 Чунълыс, чунъпомку—наперсток.
 Чургөда, нужөда—протяну.
 Чірыштө, сотыштө—делает выговор.
 Чігтыліг, чіктылө—в восторге.
 Чукөртчісны, өкзисө (В. К.)—собрались.
 Чіпас, көстөр (Иж.)—поленница.
 Чујміс—удивился.
 Шушун, дубас (Вер. К., В-Сыс.)—саряфан.
 Шердфысны, пановтны, шердјысөны (В. С.).
 Шонді, шонгеј—солнце.
 Шеныштіс—махнул.
 Шпынмуніс—улыбнулся.
 Шылыд, мольд—гладкий.
 Шег, баран—лодышка.
 Шенчыны, сівујтчыны—удивляются.
 Шабді, леса (Перм.)—лев.
 Шоч, гежөд—редкий.
 Шыльквізө, мольд—гладко.

Шом гаг, мӧс сӧн бугыл, мӧс сӧтыв, мӧс гаг—жук.
 Шом, лон (В. К.)—уголь.
 Шомјӧв, вылјӧв, прӧстӧк (В. С.), кишӧ—простокваша.
 Шыш—бегль й сьильный, брояга.
 Шаја кока, чоккӧм кока (Вер. Кам.), жежыд кока (В. С.).
 Щӧгӧдбны, щӧктӧныс—откармливают.
 Шапа, щӧгӧла—важно.
 Ывла, ӧтӧр (Вер. Кам.)—улица.
 Ыркыд, сӧжкыд—прохладно.
 Ыжнӧн, ыжмал—(В. С.), бала ына—жимолость.

Помешенные в скобках буквы означают говоры: В. В.—Верхне-Вычегодский; В. К., Перм.—Верхне-Камский, Пермский; В. С.—Верхне-Сысольский; Иж.—Ижемский; Уд.—Удорский; Вым.—Вымский; Выч.—Вычегодский; Луз.—Лужский; Сыс.—Сысольский.

Окруиз иль ил 1967

~~Окруиз иль ил~~

и 473

Б.

Самехад

0=75.

Р. В. Ц. г. Устьсысольск „Государ. тип.“ 7000 экзем